

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

DARIA MAČINA

PROGRAM CJELOŽIVOTNOG UČENJA (LLP) I MOBILNOST U VISOKOŠKOLSKOM
OBRAZOVANJU

(diplomski rad)

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

PROGRAM CJELOŽIVOTNOG UČENJA (LLP) I MOBILNOST U VISOKOŠKOLSKOM
OBRAZOVANJU

(diplomski rad)

Studentica: Daria Mačina

Broj indeksa: 405-ED

Predmet: Programi i fondovi EU

Mentor: prof. dr. sc. Ines Kersan Škabić

Pula, 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Daria Mačina, kandidatkinja za magistra poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

Daria Mačina

U Puli. 7. srpnja 2015.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	CJELOŽIVOTNO UČENJE	3
2.1.	Razlika između cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja.....	3
2.2.	Koncept cjeloživotnog obrazovanja i njegove glavne odrednice	4
2.3.	Nastanak i prihvaćanje cjeloživotnog obrazovanja	6
2.4.	<i>Bijela knjiga o obrazovanju iz 1995. godine</i>	7
2.5.	<i>Memorandum o cjeloživotnom učenju iz 2000. godine</i>	10
2.6.	Učinci i pokazatelji mjerenja cjeloživotnog učenja.....	13
2.6.1.	BeLL izvješće (Benefits of Longlife Learning)	13
2.6.2.	Europski indeks cjeloživotnog učenja.....	14
2.6.3.	Statistički podaci EUROSTAT-a o cjeloživotnom učenju.....	16
3.	PROGRAM ZA CJELOŽIVOTNO UČENJE (2007. - 2013.)	18
3.1.	Program za cjeloživotno učenje (Longlife Learning Programme LLP)	18
3.1.1.	Comenius.....	25
3.1.2.	Erasmus	28
3.1.3.	Leonardo da Vinci	32
3.1.4.	Grundtvig	35
3.1.5.	Jean Monnet	38
3.1.6.	Transverzalni program	40
4.	ERASMUS + PROGRAM	42
4.1.	Ciljevi i glavne značajke Erasmus+ programa	42
4.2.	Struktura i proračun Erasmus+ programa.....	44
4.3.	Provedba Erasmus + programa.....	46
4.4.	Sudionici u programu	48

5. MOBILNOST U VISOKOM OBRAZOVANJU UNUTAR PROGRAMA ZA CJELOŽIVOTNO UČENJE	50
5.1. Mobilnost studenata.....	51
5.2. Mobilnost nastavnog i nenastavnog osoblja.....	56
6. ZAKLJUČAK	60
LITERATURA.....	63
PRILOZI.....	69

1. UVOD

Obrazovanje se smatra temeljem razvoja i uspjeha društva. Ukoliko je društvo voljno napredovati i pratiti učestale promjene, koje su posljedica svakodnevnog razvoja tehnologija i znanja, potrebno je kvalitetno obrazovanje. Ključni element razvoja gospodarstva i društva je znanje, a znanje je imperativ rasta i zapošljavanja. Stari načini rada zastarijevaju i zamjenjuju se novima dok istovremeno svako društvo želi biti konkurentno i napredovati paralelno s ubrzanim promjenama. Razlog tome je kako bi uživali u blagostanju i olakšali načine rada i proizvodnje, a jedino kako to mogu učiniti je provođenjem dodatne izobrazbe i razvojem cjeloživotnog obrazovanja. Nacionalno blagostanje nije naslijeđeno već je stvarano pomoću znanja, visoke tehnologije i inovacija. Prema Europskoj komisiji, Europska unija nastoji stvoriti gospodarstvo na bazi znanja kako bi postala najkonkurentnija i najdinamičnija svjetska ekonomska sila. Ljudski i intelektualni kapital je najvrjedniji resurs kojima gospodarstva raspolažu jer su nužni čimbenici proizvodnje novih usluga i proizvoda. Cjeloživotno učenje podrazumijeva sve aktivnosti stjecanja znanja, vještina, stavova i vrijednosti tijekom života sa svrhom njihovog usvajanja i proširenja. Obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima i svim oblicima stjecanja znanja. Ujedno označava osnovu osobnog razvoja, snalaženja i prilagodbe u okolinama, radnom mjestu i društvenoj zajednici.

Europska unija kao ekonomska integracija temelji se na zajedničkom tržištu radne snage. Međutim, teško je ostvarivo zbog velikih nejednakosti u sustavima obrazovanja, posebice visokog obrazovanja. Akademskom mobilnošću nastoji se povećati mogućnosti stjecanja kvalitetnog obrazovanja i izgleda za zaposlenje. Mobilnost studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja je ključna aktivnost jednakog obrazovanja i doprinosi razvoju obrazovnog sustava svake zemlje članice. Nudi se kvalitetno obrazovanje prilagođeno europskim standardima te inzistira se na mobilnosti i studiranju na stranim sveučilištima kako bi razvili određene vještine, prihvatili multikulturalno društvo i doživjeli iskustvo boravka u stranoj državi te smanjili nezaposlenost.

Cilj diplomskog rada je objasniti važnost cjeloživotnog obrazovanja u društvu te mobilnost u visokoobrazovnim ustanovama, s naglaskom na Program cjeloživotnog učenja i Erasmus+ program kojima EU nastoji poticati mobilnost studenata, učenika i nastavnog osoblja. Rad je podijeljen na pet cjelina. Drugo poglavlje govori o cjeloživotnom obrazovanju. Objasnjena je razlika cjeloživotnog učenja i obrazovanja, koncept, nastanak i

učinci ovakvog tipa obrazovanja. Ujedno, sažeto su objašnjeni Bijeli dokument o obrazovanju (1995.) i Memorandum o cjeloživotnom učenju (2000.) Treće poglavlje obuhvaća program Europske unije, odnosno Program za cjeloživotno učenje EU-a koji je trajao od 2007. godine do 2013. godine. Unutar poglavlja, pojedinačno je objašnjen svaki potprogram od ukupno šest, a to su Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig, Jean Monnet i Transverzalni program. Nadalje, četvrto poglavlje obuhvaća program koji se nastavio i nadogradio u odnosu na protekli program, a to je Erasmus+. Poglavlje pobliže objašnjava novi program koji je zamijenio Program za cjeloživotno učenje u razdoblju od 2014. godine do 2020. godine. Detaljno su izneseni ciljevi, glavne značajke, sudionici, veličina proračuna, provedba i struktura. Posljednje poglavlje, analizira mobilnost u visokoobrazovnim institucijama iz razdoblja 2007. do 2013. godine. Detaljno su objašnjeni objavljeni podaci o mobilnosti studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja te koriste se tablice, grafovi i podaci iz izvješća Europske komisije.

Zadana tematika rada obrađena je na objektivni, nepristran, stvaran i neutralan način u kojem su pouzdano i sustavno iznesene činjenice u svrhu objašnjenja svakog spomenutog predmeta kojeg se istražuje. Precizno su određeni i prikupljeni podaci i informacije koji su neophodne za detaljnu analizu, utvrđena je struktura rada te citirane su tuđe spoznaje. Kao osnovna metoda korištena je metoda dedukcije unutar koje su korišteni postupci analize i sinteze te metoda kompilacije i statistička metoda kojom su prikazani i komparirani brojevi podaci nužni za izradu zaključka i objašnjenja izabrane teme rada.

2. CJELOŽIVOTNO UČENJE

2.1. Razlika između cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja

Bolonjskom deklaracijom započela je reforma visokoškolskog obrazovanja u Europi. Europska unija je nastavila modernizirati obrazovni sustav, koji smatra temeljem efikasnog gospodarstva, uvođenjem koncepta cjeloživotnog učenja iznesenog u Lisabonskoj strategiji, dokumentu iz 2000. godine. Cjeloživotno učenje javlja se i u Pariškom priopćenju iz 2001. godine, jednom od redovitih priopćenja koje svake dvije godine objavljuju ministri prosvjete zemalja članica u bolonjskom procesu (Ala-Mutka, Malanowski, Punie, Y. & Cabrera, M., 2008). Pojam cjeloživotno učenje definira se kao aktivnost učenja tijekom života s ciljem unapređivanja znanja, vještina, sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive. Cjeloživotno učenje je postalo općeprihvaćeni krovni termin kojim se pokrivaju sve faze obrazovnih aktivnosti. Svaka ga zemlja, u skladu sa svojim potrebama i mogućnostima, oblikuje kao politiku koja odgovara na ekonomsku krizu i pojačanu nezaposlenost te povećava opću kvalitetu života (Kiss, 2011:18). Aktivno se pojavljuje u praksi posljednjih 20-ak godina zbog velikih i brzih promjena koje se događaju u društvu.

U engleskom jeziku vrlo često se zamjenjuju pojmovi cjeloživotnog obrazovanja (lifelong education) i cjeloživotnog učenja (lifelong learning). Na hrvatskom jeziku pojmovi učenje i obrazovanje su veoma različitog značenja. Pa tako učenje je širi pojam od obrazovanja jer može biti nenamjerno, spontano i neorganizirano te traje cijeli život. Naprotiv, cjeloživotno obrazovanje može biti formalno, neformalno i informalno organizirano učenje (Pastuović, 1999:50).

Istodobno se s cjeloživotnim učenjem javljaju opisi „društva koje uči“ i zato ta dva pojma povezano ulaze u teritorijsku raspravu i političke dokumente. Katkad se koriste kao sinonimi, katkad je cjeloživotno učenje način izgradnje „društva koje uči“, a kadšto je njegov sastavni dio (Žiljak, 2005:226). „Društvo koje uči“ postao je trendovski termin koji se počeo upotrebljavati u različitim značenjima. Pod njim se razumijevaju različiti sadržaji: osobni razvoj, utopijska zamisao, planirane reforme obrazovnog sustava, nov odnos tržišta i obrazovanja. To je dovelo do toga da se „društvo koje uči“ stavi pod pitanje kao „konfuzna i zbunjujuća misao“ (Jarvis, 2003:26).

2.2. Koncept cjeloživotnog obrazovanja i njegove glavne odrednice

Prema definiciji Europske unije (u nastavku: EU), cjeloživotno obrazovanje podrazumijeva stjecanje i obnavljanje svih vrsta sposobnosti, interesa, znanja i kvalifikacija od predškole do razdoblja nakon umirovljenja te promicanje razvoja znanja i sposobnosti koje će omogućiti građanima prilagodbu „društvu znanja“ i aktivno sudjelovanje u svim sferama društvenog i gospodarskog života. U sklopu cjeloživotnog obrazovanja uvažavaju se svi oblici obrazovanja: formalno, neformalno obrazovanje i informalno učenje. Iako se cjeloživotno obrazovanje često definira kao aktivnosti učenja koje se obavljaju tijekom života, bilo formalno ili neformalno, postoji jaka pristranost formalnom obrazovanju u konceptima i programima razvoja u području cjeloživotnog obrazovanja (Bosco, 2007:3).

Pod *formalnim obrazovanjem* podrazumijeva se obrazovanje, uglavnom unutar školskog sustava (od osnovne škole do sveučilišta) koje rezultira javnom ispravom (svjedodžbom ili diplomom) o završenom stupnju i vrsti obrazovanja (Pastuović, 1999:54). Moguće je i formalno obrazovanje odraslih organizirano izvan redovitog školskog sustava, što je prije svega namijenjeno mladima, a mogu ih organizirati velike neškolske organizacije poput vojske, političke organizacije, vjerske zajednice te velika poduzeća.

Neformalno obrazovanje je također organizirano učenje, ali se ono provodi izvan redovitog školskog sustava poput trgovačkih društava, udruga, ustanovama za obrazovanje odraslih, sindikatima, sportskim društvima, političkim centrima, itd. Prema Zakonu o obrazovanju odraslih (2010.), ovakav tip obrazovanja predstavlja organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje i usavršavanje za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj (Kitić, 2012:54).

Dok *informalno učenje* se odnosi na obrazovanje koje nije ni formalno ni neformalno obrazovanje. Za njega je bitno odsustvo vanjske organizirane pomoći osobi koja uči, ali i to da ona ipak uči organizirano, tj. namjerno i planski. Drugim riječima, obuhvaća aktivnosti u kojima osoba prihvaća stajališta i pozitivne vrijednosti te vještine i znanja iz svakodnevnog iskustva i raznolikih drugih utjecaja i izvora iz svoje okoline. Ono je prirodna pojava u svakodnevnom životu i za razliku od formalnog i neformalnog obrazovanja ne mora se odvijati svjesno. Ono se osobito ostvaruje putem interneta i komunikacijske tehnologije te medija koji omogućuju samoučenje (Tadin, 2007:145).

Obrazovno-odgojna djelatnost je u interaktivnom odnosu sa svojom društvenom i prirodnom okolinom. Društveni i ekološki procesi djeluju na obrazovanje i odgajanje, dok potonji, djeluje na gospodarsko, političko, kulturno i ekološko ponašanje učenika i odraslih polaznika. Glavne promjene u okolini obrazovanja i odgoja, koje zahtijevaju cjeloživotnu edukaciju mogu se sistematizirati prema glavnim društvenim podsustavima u koje je ona uronjena. To su gospodarski, društveni i kulturni podsustav te prirodna sredina čiji je kapacitet zadan (Pastuović, 1999:38). U sklopu zadane tematike istaknut će se obrazovne implikacije gospodarskih promjena.

Porast znanstvene proizvodnje dovodi do eksplozije novog znanja jer se sve brže primjenjuje u novim proizvodnim tehnologijama koje mijenjaju uvjete života. Ubrzavaju se tokovi i širenje znanstvenoga i tehničkog znanja. Industrija se sve više oslanja na znanost da bi proizvela nove proizvode, a znanstveno istraživanje traži opremu s visokim stupnjem tehničke sofisticiranosti. Zbog ubrzanog proizvodjenja novog znanja „poluživot“ inženjerskog i liječničkog znanja danas iznosi oko pet godina što znači da za desetak godina cjelokupno znanje, specifično za određenu profesiju, postaje irelevantno. Slično je i u svim drugim zanimanjima koja se temelje na primjeni znanosti. Stoga potreban je rast opsega trajne profesionalne izobrazbe odraslih u sustavu obrazovanja, u poduzećima i profesionalnim udruženjima.

Tehnološke promjene u industrijaliziranim zemljama mijenjaju stanje ponude i potražnje na tržištu čime dovode do velike profesionalne mobilnosti odraslih. Istovremeno dovode do nestanka jednih i pojave novih zanimanja, a gospodarske promjene, utemeljene na tehnološkima, dovode do preraspodjele djelatnog stanovništva između tri glavna sektora: poljoprivrede, industrije i sektora usluga i istraživanja.

Globalizacija tržišta i nastanak velikih europskih integracija poput EU-a implicira globalizaciju tržišta rada. Osim kretanja robe i kapitala, olakšava se i kretanje ljudi kako bi bolje funkcioniralo integralno tržište. Dolazi do migracije niže kvalificiranih radnika iz nerazvijenih zemalja Juga, ali i „odljevu mozgova“. Prostorna pokretljivost stanovništva odvija se u kontinentalnim i međukontinentalnim razmjerima. U manje razvijenim državama još uvijek se odvija prijelaz djelatnog stanovništva iz sela u gradove te iz manje razvijenih dijelova pojedine zemlje njezina razvijenija područja. Dok u visokorazvijenim zemljama prostorna pokretljivost uvjetovana je oscilacijama u gospodarskoj konjunkturi pojedinih područja. Integracija migranata u novu sredinu novi je obrazovni, ali i odgojni zadatak.

Promjena etičkog sastava razvijenih društava odgojni je izazov za pridošlice i cijelo društvo. Razvijena društva se sve više gospodarski, politički i kulturno otvaraju pa odgoj za međunarodno razumijevanje, mir i toleranciju postaje jednim od odgojnih prioriteta u društvu današnjice, a bit će to još više u neposrednoj budućnosti.

Cjeloživotno obrazovanje prihvaćeno je u svijetu kao model osobnog i profesionalnog razvoja i važan je korak u osvještavanju, pokretanju i transformaciji modernog društva u društvo znanja. Obrazovanje nije svakodnevno dodavanje čestica znanja učeničkim mentalnim sklopovima, nego zajedničko identificiranje problema za koje valja naći rješenja, a time unaprijediti zajedničko znanje. Interkulturalno društvo je društvo budućnosti stoga ostvarivanje ciljeva i zadataka permanentnog procesa učenja i usavršavanja pruža mogućnosti razvijanja i realiziranja znanja, ljudskih potencijala i resursa. Čovjek posjeduje neograničene mogućnosti novih znanja, vrijednosti i kultura kroz proces interkulturalnog odgoja i učenja.

2.3. Nastanak i prihvaćanje cjeloživotnog obrazovanja

Koncept cjeloživotnog obrazovanja proveden je 60-ih godina 20. stoljeća. Prema Pastuoviću, ključni događaj u tom procesu bio je sastanak Međunarodnog savjetodavnog komiteta o obrazovanju odraslih koji je održan na temelju dokumenta tajništva UNESCO-a, 1965. godine. Komitet je formulirao niz prijedloga koji se odnose na cjeloživotno obrazovanje koji su bili dobro primljeni i kasnije razrađeni u različitim područjima obrazovanja. Međutim, bilo je i negativnih reakcija i nerazumijevanja, poput onoga da se radi o novom nazivu za obrazovanje odraslih pa će to unijeti samo nepotrebnu terminološku zbrku. Unatoč takvim i drugim nerazumijevanjima, UNESCO je na svojoj glavnoj skupštini 1970. godine predložio državama članicama prihvaćanje koncepcije cjeloživotnog obrazovanja kao opću orijentaciju za provedbu nužnih obrazovnih reforma. Međunarodna komisija za razvoj obrazovanja je 1973. godine, nakon analize svjetske situacije u obrazovanju, izradila niz preporuka za konkretne aktivnosti na tom planu. Osnovna preporuka je da je svakom pojedincu nužno osigurati uvjete za cjeloživotno obrazovanje te da je cjeloživotno obrazovanje i odgajanje osnova društva koje uči. Od tada se koncept cjeloživotnog obrazovanja/odgoja teorijski razrađuje i postupno primjenjuje u praksi edukacije. Njegova se važnost za rješavanje razvojnih problema povećava te se danas drži bitnim čimbenikom održivog razvoja.

Izvjješće je poznato kao Faureovo izvješće iz 1972. godine "Učiti za život" (eng. Learning for life“). Nažalost, nije moglo pratiti brzinu svekolikih promjena. Temelj promjena koje je izgradio E. Faure sa suradnicima dopunile su i brojne druge međunarodne udruge te izradile

slične preporuke i sugestije o tome što bi trebalo poduzeti u svezi obrazovanja, kao primjerice *Council of Europe: Learning for Life*, u Strasbourgu 1984.godine. Faureov je rad nastavio Jacques Delors s publikacijom "Učenje, blago u nama", 1996. godine (Orbanić, 2007:63). U toj je publikaciji utvrđeno da:

- obrazovanje je vremenski sve duže i da je prosječna obrazovanost populacije sve viša;
- konfiguracija znanja se mijenja, znanstvene se spoznaje proširuju te da se škola sporo prilagođava promjenama u okolini;
- upitne su vrste, opseg i dubina znanja koje škola nudi, neusklađen je odnos između općeg i stručnog znanja;
- velik broj čimbenika djeluje na odgoj i obrazovanje izvan škole;
- stručna znanja brzo zastarijevaju, struke i zanimanja brzo se mijenjaju.

2.4. Bijela knjiga o obrazovanju iz 1995. godine

Bijela knjiga o obrazovanju (u nastavku: Bijela knjiga) (eng. *White Paper on Education and Training: Teaching and Learning – Towards the Learning Society*), iz 1995. godine, nastala je kao dio procesa kojemu je istovremena namjera poduzeti analizu i predložiti smjernice za djelovanje u području obrazovanja (education) i izobrazbe (training). Razvila je ideje sadržane u drugom dokumentu koji je objavljen pod naslovom *Razvitak, kompetitivnost, zaposlenost* koji je istaknuo važnost nematerijalnih ulaganja u Europi kao i u područje obrazovanja i istraživanja. Bijela knjiga naglašava da „valja ojačati politike obrazovanja i naukovanja, koje su temeljne za povećanje zapošljavanja i kompetitivnosti, a napose valja ojačati neprekidno obrazovanje“ (Čehok, 1996:9). U Sporazumu o utemeljenju Europske zajednice istaknuto je da će „Zajednica doprinositi razvitku kvalitetnog obrazovanja podupiranjem radnje između zemalja članica i ukoliko je potrebno, podržavati i dopunjavati njihove akcije“ te da će „primjenjivati politiku stručne izobrazbe koja će podržavati i dopunjavati akcije država članica“. Primjenjuje se od 1996. godine, koju su ujedno Europsko vijeće i Europski parlament izabrali za Europsku godinu cjeloživotnog učenja. U knjizi iznesene su aktivnosti koje je nužno poduzeti u zemljama članicama te navodi podupiruće mjere koje se moraju poduzeti na razini Zajednice. Ciljevi koji su se predviđjeli bili su poticanje stjecanja novog znanja, približavanje škole i poslovnog područja, suzbijanje

socijalnog isključivanja, razvijanje sposobnosti služenja trima europskim jezicima¹ i smatrati jednakima kapitalna ulaganja i ulaganja u izobrazbu.

Obrazovanje i izobrazba se javljaju kao rješenje problema nezaposlenosti. Povjerenstvo Europske zajednice ustanovilo je zajednički temelj svoje analize u Bijeloj knjizi „Razvitak, kompetitivnost i zaposlenost“ koji je nastao na temelju poticaja Jacquesa Delorsa. Taj je dokument istaknuo važnost razvitka obrazovanja i izobrazbe kao jedan od uvjeta izgradnje novog modela intenzivnog rasta zaposlenosti. To je potvrdilo Europsko vijeće u svom izvješću u Essenu 1994. godine te ga je 1995. godine reafirmiralo u Cannesu u sklopu izvješća Savjetodavne skupine o kompetitivnosti. Izdvojili su dva glavna izazova, prvi je pronaći trenutno rješenje za trenutne obrazovne potrebe, dok je drugi pripremiti se za budućnost i izvesti obuhvatni pristup koji će biti u stanju sakupiti napore zemalja članica i Europske unije, od kojih svaka djeluje unutar područja svoje nadležnosti.

Od 60-ih godina djelatnost Zajednice u obrazovanju i izobrazbi ima značajne posljedice na području suradnje, izmjene iskustva, podupiranja inovacija i razvitka izobrazbenih proizvoda i materijala (Čehok, 1996:9). Time je podignuta razina europske pokretljivosti studenata i osoblja koje je uključeno u izobrazbu. Pritom, to je utjecalo na unaprjeđenje učenja jezika i razvitku komunikacije među europskim građanima. Osnova Bijele knjige su brige svakog europskog građanina koji je suočen s problemom prilagođavanja novim uvjetima pronalaženja posla i promjenama u prirodi posla. Ne postoje profesije, socijalne kategorije koje nisu pošteđene toga problema. *Internacionalizacija trgovine, globalni kontekst tehnologije i nastajanje informatičkog društva* olakšali su ljudima mogućnost pristupa informacijama i znanju, ali su istovremeno izmijenili organizaciju rada i stručna umijeća. Sukladno tome, povišena je nesigurnost i stvorena nesnošljiva situacija socijalne isključenosti. Nove prilike koje su ponuđene ljudima zahtijevaju napor svakoga da se prilagodi i formira vlastite kvalifikacije na osnovi „izgrađivanja blokova“ znanja stečenih u različito vrijeme i u različitim situacijama. Pretpostavljeno je da će društvo budućnosti biti društvo koje uči (eng. Learning society). U tom pogledu, jasno je da obrazovni sustav, kojeg sačinjavaju učitelji, nastavnici, profesori i svi koji su uključeni u obrazovanje, moraju odigrati ključnu ulogu. Nadalje, ključnu ulogu imaju i socijalni partneri koji obavljajući svoje odgovornosti utječu na radno okruženje budućnosti. Obrazovanje i izobrazba postaju glavnim pokretačima samosvijesti, pripadnosti, napredovanja i osobne ispunjenosti te ključ

¹ Službenim europskim jezicima smatraju se engleski, francuski i njemački.

moгуćnosti da svaki pojedinac nadzire svoju budućnost i svoj osobni razvitak. Oni ujedno predstavljaju jedan od važnih čimbenika u osiguranju jednakih šansi. Obrazovni sustav je posredovao u emancipaciji i socijalnom i profesionalnom napredovanju žena i može i dalje doprinijeti stvarnoj jednakosti između žena i muškaraca. Nematerijalna ulaganja i pronalaženje najučinkovitijeg iskorištavanja ljudskog resursa utječe na poboljšanje konkurentnosti, proširenju poslova i očuvanju socijalne stečevine. Mjesto pojedinca u odnosu na njegove sugrađane bit će presudno njegovom sposobnošću učenja i usvajanja temeljnog znanja. Takvo stajalište naziva se „učeci odnosom“ (eng. Learning relationship).

Na temelju dokumenta, budućnost EU-a i njezin razvitak ovise o njevoj sposobnosti podupiranja napretka prema tom društvu. Svrha je da se to ugradi u sadašnje i buduće društvo koje je zasnovano na njegovom kulturnom dobru i različitosti. Mora postojati stalni i širok pristup mnoštvu različitih oblika znanja. Ne postoji jednoobrazno rješenje koje bi svatko trebao slijediti tijekom svojega radnog vijeka, ali svatko mora biti sposoban iskoristiti svoje prilike za napredovanje u društvu te za osobno ispunjenje, neovisno na svoje socijalno podrijetlo i odgojnu pozadinu. Takvim skupinama ne treba dati samo šansu da se priključe, već i mogućnost pristupa novome znanju koje bi moglo pomoći da pokažu svoje sposobnosti. Stoga, svrha dokumenta bila je usmjeriti radnje prema tome novom društvu kako bi se prepoznale mogućnosti koje pruža EU u cilju obrazovanja i izobrazbe. Njihovi naputci, smjernice ne postavljaju opća pravila već pronalaze načine usklađivanja i ostvarivanja djelatnosti i akcija koje se mogu prilagoditi tržišnim izazovima. Usprkos različitosti odgojno-obrazovnih sustava unutar EU, postoji europski pristup obrazovanju i odgoju koji je zasnovan na zajedničkim povijesnim korijenima. Iz njih potječe uspjeh suradnje između visokoškolskih ustanova, primjerice program ERASMUS (danas ERASMUS+).

U novom kontekstu internacionalizacije ekonomije, rasprostiranja novih tehnologija i rizika kulturne jednoobraznosti, EU primjenjuje aktivnosti koje utječu na slobodno kretanje ljudi, dijeljenje zajedničkih vrijednosti, usvajanjem kulturne baštine i integraciju europskog društva. Ipak bitna funkcija socijalne integracije danas je ugrožena sve dok je popraćena perspektivom nezaposlenosti. Depresivni osobni i socijalni učinci nezaposlenosti prisutni su u svijesti svake obitelji, svakog mladog čovjeka u početnom obrazovanju i svakog na tržištu rada. Stoga, s obzirom na nezaposlenost i tehnološki rast, nužno je da obrazovanje poseže dalje od početnog obrazovanja i da razvija neprekidnu mogućnost obnavljanja tehničkih i stručnih sposobnosti radnika, na temelju čvrste i široke osnove znanja.

Zaključno, Bijela knjiga zagovara stajalište da u modernoj Europi nisu neusklađiva tri bitna zahtjeva: socijalna integracija, povećanje zaposlenosti i osobno ispunjenje. Oni se ne bi smjeli dovesti u sukob već bi trebali biti usko povezani. Europske stečevine na području znanosti, dubina njezine kulture, kapacitet njezinih poslova, industrije i ustanova trebale bi ih uskladiti s njezinim temeljnim vrijednostima i omogućiti zapošljavanje. Po toj osnovi, dokument razmatra:

- važnost obrazovanja i izobrazbe za Europu u tadašnjem kontekstu tehnoloških i gospodarskih promjena te
- smjernice djelovanja kojemu je svrha izgradnja visokokvalitetnog obrazovanja i izobrazbe.

2.5. Memorandum o cjeloživotnom učenju iz 2000. godine

Lisabonsko zasjedanje Europskog vijeća u ožujku 2000. godine označilo je prekretnicu za daljnje određivanje politike i djelovanja Europske Unije. Zasjedanje je potvrdilo da je Europa neosporivo ušla u „vrijeme znanja“, sa svim posljedicama kojima ta činjenica utječe na kulturni, ekonomski i društveni život. Ubrzano se mijenjaju ustaljeni i dugotrajni načini življenja, rada i stjecanja znanja. Sukladno tome, potrebne su promjene načina upravljanja prilikama kao i prilagodbe samih pojedinaca tim prilikama. Ustanovilo se da je unapređivanje cjeloživotnog učenja nužno za uspješnu tranziciju prema društvu i ekonomiji utemeljenom na znanju. Upravo zbog toga, bit nadolazećih promjena predstavljaju europski sustavi obrazovanja i osposobljavanja koje je potrebno prilagoditi tim promjenama (Memorandum o cjeloživotnom učenju, 2000:3).

Memorandum započinje primjenom odluka o cjeloživotnom učenju donesenih na zasjedanjima Europskog vijeća u Feiri i Lisabonu. Ciljevi zasjedanja bili su pokretanje rasprave na razini čitave Europe u vezi osmišljavanja opće strategije za uvođenje cjeloživotnog učenja kako na razini pojedinca i tako i na institucionalnoj razini, te u svim područjima javnog i privatnog života. Komisija i države članice su u okvirima Europske strategije zapošljavanja (eng. European Employment Strategy) definirale pojam cjeloživotnog učenja kao višenamjenski proces usvajanja znanja koji se odvija na stalnoj osnovi s ciljem unapređivanja znanja, vještina i stručnosti.

Cjeloživotno učenje nije više samo jedan aspekt obrazovanja i osposobljavanja, već mora postati vodeće načelo u sudjelovanju u cjelokupnom kontekstu učenja/usvajanja znanja. Ova vizija mora naći svoju primjenu u narednom desetljeću. U sklopu Memoranduma, svi bi

stanovnici Europe trebali imati jednake mogućnosti prilagođavanja zahtjevima društvene i ekonomske promjene te aktivnog sudjelovanja u stvaranju budućnosti Europe. Stoga bi rasprava trebala biti vođena u državama članicama, a ne samo na razini Europe budući da je cjeloživotno učenje proces koji se tiče budućnosti svakoga pojedinačno i na jedinstven način.

Radni materijal Europske komisije započinje definiranjem problema uvođenja cjeloživotnog učenja. Brani se stajalište da su unaprjeđenje aktivnog državljanstva te unaprjeđenje zapošljivosti jednako važni i međusobno povezani ciljevi u procesu cjeloživotnog učenja. Države članice usuglasile su se o ovome prioritetu, ali su do tada bile spore u poduzimanju zajedničke akcije. Zatim, usmjerena je pažnja na razmjer tekućih ekonomskih i društvenih promjena u Europi koje zahtijevaju potpuno novi pristup obrazovanju i usavršavanju. Cjeloživotno učenje je opći pojam kojim su obuhvaćene sve vrste učenja i podučavanja. Početak primjene kontinuiranog obrazovanja u praksi podrazumijeva učinkoviti zajednički rad i pojedinaca i organizacija. Ovaj dokument naglašava šest osnovnih poruka koje nude strukturni okvir za otvorenu raspravu o primjeni cjeloživotnog učenja u praksi. Predložene se poruke temelje na iskustvima stečenim na europskoj razini putem programa Europske zajednice i tijekom Europske godine cjeloživotnog učenja (1996). Svaka poruka obuhvaća niz pitanja čiji bi odgovori trebali pomoći u definiranju prioritetnih područja kod poduzimanja akcije. Šest osnovnih poruka kojima se navodi da bi sveobuhvatna i suvisla strategija cjeloživotnog učenja trebala težiti: jamstvu potpunog i stalnog pristupa učenju s ciljem stjecanja i obnavljanja vještina potrebnih za sustavno sudjelovanje u društvima temeljenim na znanju; vidljivom porastu ulaganja u ljudske resurse s ciljem davanja prvenstva najvećem bogatstvu Europe - njenim građanima; razvijanju djelotvornih metoda učenja i podučavanja te uvjeta potrebnih za postizanje kontinuiteta u doživotnom (life-long) i općem (life-wide) učenju; značajnom poboljšanju načina razumijevanja i vrednovanja sudjelovanja u procesu obrazovanja te dobivenih rezultata, što se posebno odnosi na neformalno i informalno stjecanje znanja; osiguravanju jednostavnog pristupa kvalitetnim informacijama i savjetima vezanim uz stjecanje obrazovanja u čitavoj Europi i tijekom čitavog života; osiguravanju mogućnosti cjeloživotnog učenja što je moguće bliže građanima, u njihovim mjestima stanovanja te potpomognutih ICT-ijevim² objektima gdje god je to moguće. Sustav partnerstva bi trebao pomoći kod dobivanja sredstava za cjeloživotno učenje na svim razinama.

² eng. Information and communication technology

Ovaj Memorandum završava poglavljem u kojem su navedeni primjeri aktivnosti koje na razini Europe mogu pomoći napretku njenih država članica. Zajednički rad na uvođenju cjeloživotnog učenja u praksu najsigurniji je put napretka:

- u izgradnji društva koje nudi jednake mogućnosti pristupu kvalitetnom obrazovanju svim građanima tijekom čitavog života, te društva u kojem je pružanje obrazovanja i usavršavanja prva i glavna potreba i zahtjev pojedinaca;
- u prilagođavanju načina pružanja obrazovanja i usavršavanja, te načina organizacije službenog radnog vremena, tako da ljudi mogu sudjelovati u trajnom procesu obrazovanja tijekom čitavog života, odnosno da svatko u svom životu može kombinirati učenje, rad i obiteljski život;
- u postizanju više ukupne razine obrazovanja i kvalifikacija u svim sektorima;
- u osiguravanju visoko kvalitetnog obrazovanja i usavršavanja te istovremeno, u osiguravanju da znanje i sposobnosti ljudi budu u skladu s promjenama zahtjeva na poslu, organizacijom radnog mjesta, metodama rada, itd.;
- u poticanju i pripremanju ljudi za aktivnije sudjelovanje u svim područjima modernog javnog života, posebno u društvenom i političkom životu na svim razinama djelovanja zajednica, uključujući i vođenje politike na europskoj razini (Memorandum o cjeloživotnom obrazovanju, 2000).

Ključ uspjeha smatra se izgrađivanjem osjećaja zajedničke odgovornosti za cjeloživotno učenje između svih glavnih sudionika (državama članicama, europskim institucijama, socijalnim partnerima i u svijetu poduzetništva, između regionalnih i lokalnih vlasti, onima koji rade na bilo kojem području obrazovanja i usavršavanja, između civilnih društvenih organizacija, društvima i različitim zajednicama) i zadnje, ali ne manje važno, između samih građana pojedincima. Njihov zajednički cilj je izgraditi Europu u kojoj je svakome pružena mogućnost razvijanja vlastitog potencijal do kraja, osjećati se da mogu doprinijeti zajednici i da negdje pripadaju.

2.6. Učinci i pokazatelji mjerenja cjeloživotnog učenja

Cjeloživotno učenje je proces stjecanja i širenja znanja, vještine i sklonosti tijekom života kako bi se povećalo blagostanje. riječ je o odlukama pojedinaca i načinu na koje savladavaju situacije u svakodnevnom okruženju (Lifelong learning, 2005). Kontinuirano obrazovanje pogoduje pojedincima, društvu i gospodarstvima. Pojedincima omogućuje potrebna znanja, vještine, vrijednosti, stavove i razumijevanja, čini društva produktivnijim i inovativnijim time što zaposlenici stvaraju i otkrivaju nove sposobnosti i ideje (promjene su konstantne u radnim okolinama i osobe koje teže cjeloživotnom učenju spremne su izazovima i lakše podnose promjene), jača gospodarstvo vještinama i znanjem da se pojedinci razvijaju jer snažno gospodarstvo rezultira mogućnošću bolje zarade, blagostanja i napretku samog gospodarstva (Laal, Salamati, 2012:401).

2.6.1. BeLL izvješće (Benefits of Longlife Learning)

Europska komisija financirala je projekt u sklopu Programa cjeloživotnog učenja po nazivom BeLL koje istražuje koristi polaznika u organiziranom neformalnom, nestručnom i svojevoljnom obrazovanju odraslih. Istraživanje se vršilo nad 10 europskih zemalja (Češka, Njemačka, Engleska i Wales, Finska, Italija, Rumunjska, Srbija, Slovenija, Španjolska i Švicarska). Studija je započela 2011. i završila 2014. godine te ukazala je da su pojedinci koji su sudjelovali u svojevoljnom obrazovanju odraslih imali višestrukih osobnih koristi. Osim osobnih koristi, participacija polaznika dovela je do utjecaja na ostale u radnoj okolini, obiteljskom životu i u drugim društvenim okolinama (BeLL, 2014). Od 8 646 ispitanika, 70-87% primijetilo je pozitivne promjene kod motivacije za učenje, društvene interakcije, opće dobrobiti i životnog zadovoljstva. U manjoj mjeri, 31-42%, ispitanici su primijetili promjene povezane s poslom, karijerom i aktivnim građanstvom. Kvantitativnom analizom otvorenih pitanja ispitanici su bili u stanju primijetiti i opisati pogodnosti cjeloživotnog učenja.

Zaključno ispitivanju, konzorcij BeLL-a donio je sljedeće preporuke:

- važna uloga obrazovanja odraslih i njezini široki utjecaji u sklopu cjeloživotnog učenja trebaju biti bolje prepoznati na visokim razinama nacionalnih i europskih politika;
- ispitanici su ocijenili da je obrazovanje od veće vrijednosti ukoliko je priznato od strane organizatora i profesionalnih edukatora;
- potrebno je poticati daljnja istraživanja o koristima učenja;
- rezultati istraživanja trebaju potaknuti poslodavce i socijalne partnere kako bi omogućili obrazovanje svojih zaposlenika ili članova;

- javni izdaci za obrazovanje odraslih ili svojevoljno sudjelovanje u obrazovanju trebaju se povećati (BeLL, 2014).

2.6.2. Europski indeks cjeloživotnog učenja

Europski indeks cjeloživotnog učenja (eng. The European Lifelong Learning Index - ELLI) je mjera učenja kroz različite faze života, od "kolijevke do groba" do različitih okruženja učenja kao što su škola, zajednica, posao i obiteljski život (ELLI Index Report, 2010). Nastao je kao inicijativa Bertelsmann Foundation-a kako bi se pratio razvoj cjeloživotnog obrazovanja u Europi. ELLI Indeks je izvještaj cjeloživotnog obrazovanja na nacionalnoj i subnacionalnoj razini u Europi. Indeks je izrađen na temelju nekoliko varijabla koje opisuju različita obrazovna okruženja, zajednicu, radna mjesta i obiteljski život. Varijable pokrivaju raspon dobi od rođenja do umirovljenja. ELLI Indeks se temelji na izvješću *UNESCO-ve Međunarodne komisije za obrazovanje za 21. stoljeće* i Delorsovog izvješća iz 1996. godine kojima se identificiraju četiri različite dimenzije učenja. Te dimenzije su:

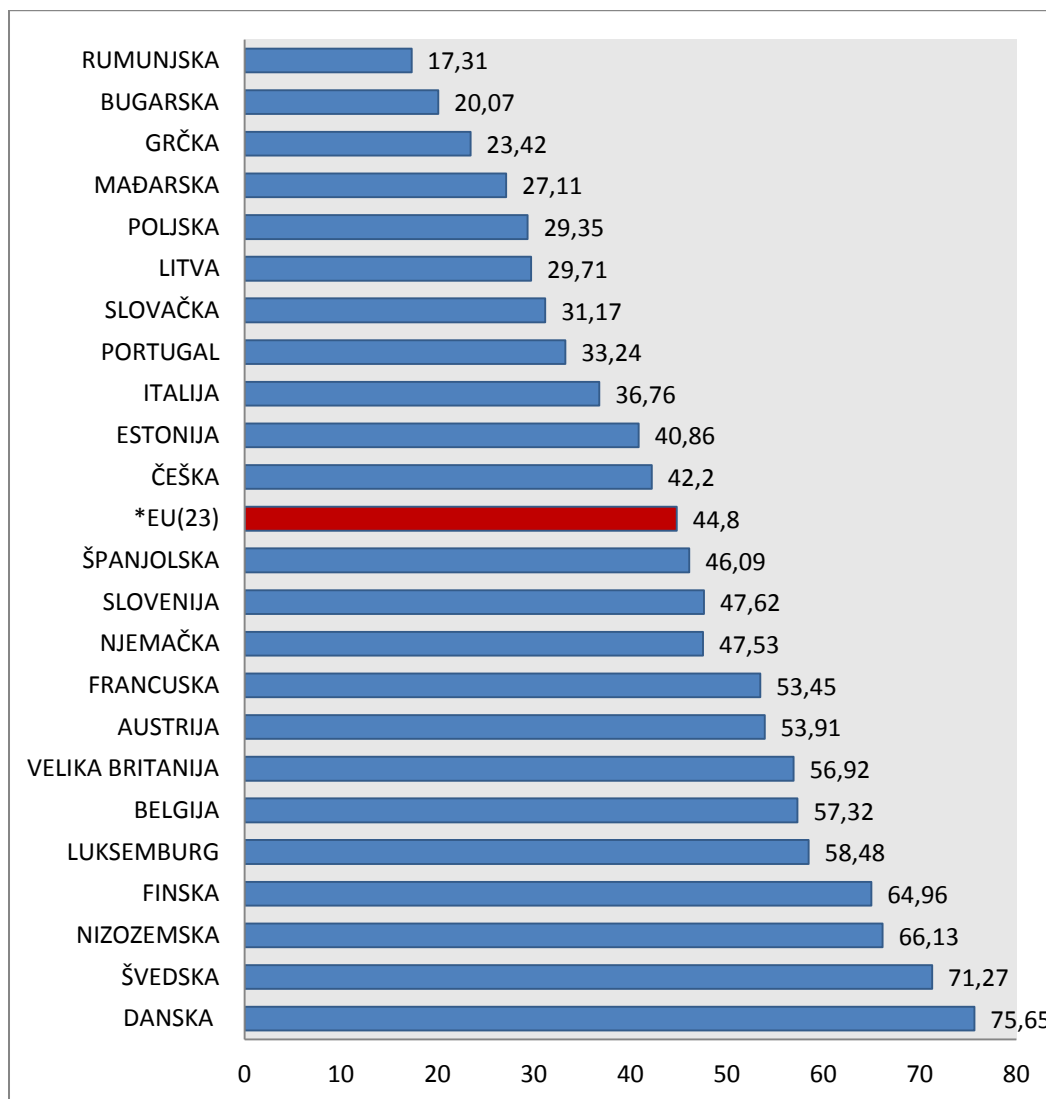
- učiti znati (uključuje stjecanje znanja i vještina poput koncentracije, pamćenja i analize),
- učiti činiti (podrazumijeva zanatne, fizičke i praktične vještine),
- učiti živjeti zajedno (uključuje učenje koje osnažuje suradnju i socijalnu koheziju) te
- učiti biti (odnosi se na osobno ispunjenje, ispunjenje pojedinca kao člana obitelji, zajednice i ostalih životnih okolina) (ELLI Index, 2010).

Posljednje mjerenje ELLI Index izvješća dolazi iz 2010. godine u kojem su promatrane 23 europske države. Svaka država je pojedinačno promatrana kroz svaku dimenziju učenja. Rezultati izračuna prosjeka četiri dimenzije učenja za svaku zemlju prikazani su zbirno u grafičkom obliku (Graf 1.)

Najučinkovitije rezultate cjeloživotnog obrazovanja kroz četiri dimenzije učenja postigle su države sjeverne Europe gdje Danska prethodi sa 75,65% sudjelovanja ukupnog stanovništva u proces, koju zatim prati Švedska sa 71,23%. Prosjek od 23 europske države iznosi 44,80% dok se pri dnu nalaze Rumunjska i Bugarska s rezultatima od 17,31% i 20,07%. Na temelju dobivenih rezultata dolazi se do zaključka kako zemlje s nižim učinkom su siromašne i uglavnom bivše komunističke zemlje koje su u posljednjih dva desetljeća

tranzicijske zemlje i koje se otvaraju tržišnoj ekonomiji. S druge strane, niske učinke pokazale su i države poput Portugala i Grčke koje su demokratske države gotovo 40 godina.

Graf 1. Rezultati prosjeka četiri dimenzije učenja za 23 europske države u 2010. godini (ELLI Indeks)

Izvor: izrada autora na temelju podataka iz izvješća ELLI Report 2010:30

Najučinkovitije rezultate cjeloživotnog obrazovanja kroz četiri dimenzije učenja postigle su države sjeverne Europe gdje Danska prethodi sa 75,65% sudjelovanja ukupnog stanovništva u proces, koju zatim prati Švedska sa 71,23%. Prosjek od 23 europske države iznosi 44,80% dok se pri dnu nalaze Rumunjska i Bugarska s rezultatima od 17,31% i 20,07%. Na temelju dobivenih rezultata dolazi se do zaključka kako zemlje s nižim učinkom su siromašne i uglavnom bivše komunističke zemlje koje su u posljednjih dva desetljeća

tranzicijske zemlje i koje se otvaraju tržišnoj ekonomiji. S druge strane, niske učinke pokazale su i države poput Portugala i Grčke koje su demokratske države gotovo 40 godina.

2.6.3. Statistički podaci EUROSTAT-a o cjeloživotnom učenju

Izvješće EUROSTAT-a iz 2011. godine omogućuje statistički pregled cjeloživotnog učenja u Europskoj uniji, čiji su podaci prikupljeni putem ankete za zaposlene koja je dopunjena anketom o obrazovanju odraslih. U sklopu tog statističkog izvješća, strateški okvir za europsku suradnju za obrazovanje i izobrazbu, koji je prihvaćen u 2009. godini, definira mjerilo koje se nastoji postići do 2020. godine. U tom se okviru utvrđuje referentna vrijednost, odnosno da bi do 2020. u prosjeku barem 15% odraslih osoba u dobi 25 – 64 godine trebalo sudjelovati u cjeloživotnom učenju (Eurostat, 2015). U 2011. godini, udio osoba u dobi od 25 do 64 godine u EU-27³ koje su primale neki oblik obrazovanja ili izobrazbe bio je 8,9%, odnosno 0.4 postotna boda manje u odnosu na 2006. godinu (Tablica 1.)

Udio stanovništva koje je sudjelovalo u aktivnostima cjeloživotnog učenja bio je viši kod žena (9,6%) u odnosu na muškarce (8,2%) u 2011. godini. Udjeli i muškaraca i žena bili su niži u odnosu na 2006. godinu. Danska, Švedska i Finska su se isticale od ostalih zemalja članica EU-27, u rasponu od jedne trećine do jedne petine svojeg stanovništva. Nizozemska, Slovenija i Velika Britanija su jedine države članice u kojima je stopa sudjelovanja u 2011. godini premašila očekivani postotak od 15%, dok s druge strane države poput Bugarske, Rumunjske, Hrvatske, Grčke i Mađarske zabilježile postotak participacije koji je ispod 3%.

³ EU-27 čine sve navedene države osim Hrvatske, Islanda, Norveške, Švicarske, Makedonije i Turske.

Tablica 1. Cjeloživotno učenje u razdoblju od 2006. i 2011. godine (% populacije starosti od 25 do 64 godine koji sudjeluje u obrazovanju i izobrazbi)

	Ukupno		Muškarci		Žene	
	2006	2011	2006	2011	2006	2011
EU-27	9,5	8,9	8,6	8,2	10,4	9,6
Euro zona (17)	7,9	8,2	7,6	7,8	8,3	8,6
BELGIJA	7,5	7,1	7,4	6,7	7,6	7,4
BUGARSKA	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4
REPUBLIKA ČEŠKA	5,6	11,4	5,4	11,2	5,9	11,6
DANSKA	29,2	32,3	24,6	25,6	33,8	39,0
NJEMAČKA	7,5	7,8	7,7	7,9	7,2	7,7
ESTONIJA	6,5	12,0	4,2	9,2	8,6	14,5
IRSKA	7,3	6,8	5,9	6,4	8,7	7,2
GRČKA	1,9	2,4	2,0	2,6	1,8	2,3
ŠPANJOLSKA	10,4	10,8	9,3	10,0	11,5	11,6
FRANCUSKA	6,4	5,5	5,9	5,2	6,8	5,9
HRVATSKA	2,9	2,3	3,1	2,3	2,8	2,3
ITALIJA	6,1	5,7	5,7	5,3	6,5	6,0
CIPAR	7,1	7,5	6,5	7,3	7,8	7,7
LITVA	6,9	5,1	4,1	3,8	9,3	6,2
LETONIJA	4,9	5,7	2,9	4,3	6,6	6,9
LUKSEMBURG	8,2	13,6	7,6	14,2	8,7	13,0
MAĐARSKA	3,8	2,7	3,1	2,6	4,4	2,9
MALTA	5,5	6,5	5,5	6,2	5,5	6,8
NIZOZEMSKA	15,6	16,7	15,3	16,5	15,9	16,9
AUSTRIJA	13,1	13,4	12,2	12,2	14,0	14,5
POLJSKA	4,7	4,4	4,3	3,9	5,1	4,9
PORTUGAL	4,2	11,6	4,1	11,1	4,4	12,1
RUMUNJSKA	1,3	1,6	1,3	1,6	1,3	1,5
SLOVENIJA	15,0	15,9	13,8	13,7	16,3	18,2
SLOVAČKA	4,1	3,9	3,8	3,4	4,4	4,4
FINSKA	23,1	23,8	19,3	19,9	27,0	27,7
ŠVEDSKA	18,4	24,9	13,3	18,5	23,7	31,6
VELIKA BRITANIJA	26,7	15,8	22,2	14,0	31,3	17,5
ISLAND	27,9	25,9	22,4	22,8	33,7	29,0
NORVEŠKA	18,7	18,2	17,2	17,1	20,2	19,2
ŠVICARSKA	22,5	29,9	21,7	31,0	23,4	28,7
MAKEDONIJA	2,3	3,4	2,4	3,4	2,3	3,3
TURSKA	1,8	2,9	2,1	3,0	1,5	2,7

Izvor: izrada autora prema podacima Eurostat-a iz 2013. godine

3. PROGRAM ZA CJELOŽIVOTNO UČENJE (2007. - 2013.)

Program za cjeloživotno učenje sastoji se od četiri sektorska potprograma: Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci i Grundtvig te dva komplementarna programa: Transverzalni program i Jean Monnet. Program za cjeloživotno učenje uspostavljen je odlukom Europskog parlamenta i Vijeća EU te stupio je na snagu 14. prosinca 2006. godine. Riječ je o odluci da se do tada postojeći programi (Comenius, Erasmus, Grundtvig, Lingua i Minerva), koji su činili prijašnju generaciju obrazovnih programa Socrates i Leonardo da Vinci (1985. - 2006.), ujedini u „Program za cjeloživotno učenje“.

3.1. Program za cjeloživotno učenje (Longlife Learning Programe LLP)

Program za cjeloživotno učenje je program Europske unije za obrazovanje i stručno osposobljavanje, koji podrazumijeva sve aktivnosti vezane za učenje tijekom čitavog života, prema odluci Europskog parlamenta i Vijeća EU (1720/2006/EC) 2006. Za navedeni je program u razdoblju od 2007. do 2013. godine predviđeno ukupno 6.9 milijardi eura (Pavlović Bolf, 2010:175). To je ujedno i najveći program EU u području obrazovanja koji obuhvaća sve sektore obrazovanja te potiče mobilnost i međunarodnu suradnju (O programu za cjeloživotno učenje, 2015). Program za aktivnosti Europske unije u području cjeloživotnog učenja nastoji doprinijeti razvitku Europske unije kao naprednog društva znanja, s održivim gospodarskim razvitkom, s većim brojem i boljim radnim mjestima te većom društvenom kohezijom. Nastoji potaknuti mobilnost učenika i nastavnika, ali i zaposlenika u poduzećima, nevladinim udrugama, neprofitnim organizacijama te javnim i privatnim ustanovama koje se na lokalnoj razini bave formalnim ili neformalnim obrazovanjem (Pavlović Bolf, 2009:54).

Program je otvoren za 27 država članica Europske unije (Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Republika Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litvanija, Luxemburg, Malta, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska, Nizozemska, Velika Britanija), Island, Lihtenštajn, Norvešku (zemlje "EFTA-EEA", tj. države članice Europskog udruženja slobodne trgovine koje također pripadaju Europskom ekonomskom području), Tursku kao državu kandidatkinja, Republiku Hrvatsku koja je postala punopravna sudionica 1. siječnja 2011. godine, Švicarsku te "Prekomorske države i teritorije" sukladno Odluci Vijeća iz 2001. godine⁴.

⁴"Prekomorske države i teritorije" sukladno Odluci Vijeća 2001/822/EC: Grenland, Nova Kaledonija i ovisni teritoriji, Francuska Polinezija, francuski južni i antarktički teritorij, otoci Wallis i Futuna, Mayotte, Sv. Pierre i

„Sukladno čl. 14(2) Odluke o osnivanju Programa za cjeloživotno učenje, multilateralni projekti i mreže programa Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci i Grundtvig kao i ključne aktivnosti Transverzalnog programa otvorene su i partnerima iz ostalih (“trećih”) zemalja koje ne sudjeluju u Programu za cjeloživotno učenje temeljem čl. 7. odluke.“ (Program za cjeloživotno učenje, 2015).

Aktivnost Jean Monnet otvorena je visokim učilištima i udruženjima svih država koje sudjeluju u Programu za cjeloživotno učenje kao i ostalim (“trećim”) zemljama. Ustanove i udruženja iz trećih zemalja u odnosu prema ustanovama i udruženjima iz država članica prilikom sudjelovanja podliježu svim obvezama te ispunjavanju zadataka navedenih u odluci o Programu.

Program za cjeloživotno učenje otvoren je svima koji sudjeluju u procesu obrazovanja i osposobljavanja odnosno: učenicima, studentima, praktikantima, te odraslima u procesu obrazovanja, nastavnicima, instruktorima i ostalom osoblju koje je uključeno u neki segment cjeloživotnog učenja, osobama na tržištu rada, ustanovama ili organizacijama koje omogućavaju izobrazbu u bilo kojem području obrazovanja i osposobljavanja, osobama i tijelima odgovornima za sustave i politiku nekog aspekta cjeloživotnog učenja na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, tvrtkama, socijalnim partnerima i njihovim organizacijama na svim razinama, uključujući trgovinske organizacije, te gospodarske komore i industriju, tijelima koja se bave mentorstvom, savjetovanjem i pružanjem informacija o nekom području cjeloživotnog učenja, udruženjima koja se bave cjeloživotnim učenjem, uključujući udruge studenata, stažista, učenika, nastavnika, roditelja i odraslih u procesu obrazovanja, istraživačkim centrima i tijelima koja se bave pitanjima obrazovanja i osposobljavanja te neprofitnim organizacijama, volonterskim tijelima, nevladinim organizacijama.

Program se sastoji od općih i specifičnih ciljeva. Opći ciljevi se odnose na poticanje razmjene, suradnje i mobilnost između sustava obrazovanja i osposobljavanja unutar EU kako bi postali uzorom kvalitete na svjetskoj razini. Dok specifični ciljevi pokrivaju:

- poticanje razmjene, suradnje i mobilnost između sustava obrazovanja i osposobljavanja unutar EU kako bi postali uzorom kvalitete na svjetskoj razini;

Miquelon, Aruba, nizozemski Antili, Anguilla, Kajmanski otoci, Falklandski otoci, South Georgia i South Sandwich Islands, Montserrat, Pitcairn, Sv. Helena, Ascension Island, Tristan da Cunha, britanski antarktički teritorij, britanski teritorij Indijskog oceana, otoci Turks i Caicos i britanski Djevičanski otoci.

- podupiranje stvaranja europskog prostora cjeloživotnog učenja;
- pomoći u poboljšanju kvalitete, privlačnosti i pristupa mogućnostima za cjeloživotno učenje na raspolaganju u zemljama članicama EU;
- jačanje doprinosa cjeloživotnog učenja društvenoj koheziji, aktivnog građanstva, interkulturalnog dijaloga, ravnopravnosti spolova i osobnoj ispunjenosti;
- promicanje kreativnosti, konkurentnosti, zapošljivosti i porasta poduzetničkog duha;
- doprinos većem sudjelovanju ljudi svih dobnih skupina u cjeloživotnom učenju, uključujući osobe s posebnim potrebama i osjetljive skupine bez obzira na njihovo društveno-ekonomsko porijeklo;
- promicanje učenje jezika i jezične raznolikosti;
- podrška razvoju inovativnih sadržaja, usluga, pedagogije i prakse cjeloživotnog učenja temeljenih na informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji;
- pojačanje uloge cjeloživotnog učenja u stvaranju osjećaja europskog građanstva utemeljenog na razumijevanju i poštivanju ljudskih prava i demokracije te na poticanju tolerancije i poštivanja naroda i kultura;
- promicanje suradnje u osiguranju kvalitete strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u Europi te
- poticanje najbolje uporabe rezultata, inovativnih proizvoda i procesa te razmjena dobre prakse u područjima koje obuhvaća Program za cjeloživotno učenje, u cilju poboljšanja kvalitete obrazovanja i osposobljavanja (Program za cjeloživotno učenje, 2015).

Unutar programa nalaze se potprogrami odnosno četiri sektorska programa usmjerena na predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje (*Comenius*), visoko obrazovanje (*Erasmus*), strukovno obrazovanje i osposobljavanje (*Leonardo da Vinci*) i obrazovanje odraslih (*Grundtvig*) zatim *Transverzalnog programa* namijenjenog intersektorskim područjima (suradnja na javnoj politici i inovacijama u cjeloživotnom učenju, jezici, razvoj inovativnih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, širenje i korištenje rezultata) i Program za potporu nastavi, istraživanju i promišljanju o europskim integracijama i ključnim europskim institucijama i udruženjima (*Program Jean Monnet*).

Program za cjeloživotno učenje unutar aktivnosti podupire sljedeće kategorije:

1. *Povelja* je pisani dokument kojega dodjeljuje Europska komisija visokim učilištima koja zadovoljavaju uvjete te im omogućava sudjelovanje u aktivnostima u okviru Erasmusa. Povelja iznosi temeljna načela kojih se ustanova treba pridržavati prilikom organiziranja i

provedbe kvalitetne mobilnosti i suradnje i navodi uvjete koje prihvaća u cilju osiguranja visoke kvalitete usluga i postupaka kao i pružanje pouzdanih i transparentnih informacija.

2. *Potvrda* kod mobilnosti označava priznanje sposobnosti ustanove ili konzorcija da provede aktivnost mobilnosti izvrsne kvalitete. Aspekti kvalitete uključuju strateški okvir za aktivnost mobilnosti (politiku, strategiju, radni program) kao i provedbenu i financijsku sposobnost ustanove za organiziranje aktivnosti mobilnosti. Koristi se kod programa Erasmus (Erasmus Placement Consortium Certificate) i kod programa Leonardo da Vinci (Leonardo da Vinci potvrda za mobilnost).
3. *Mobilnost* se odnosi na boravak u drugoj zemlji sudionici radi pohađanja nastave, radnog iskustva, ostalih aktivnosti vezanih za učenje, podučavanje ili osposobljavanje te srodne administrativne aktivnosti. Po potrebi se podupiru pripremni tečajevi ili tečajevi za ponavljanje na jeziku zemlje domaćina ili na radnom jeziku.
4. *Bilateralna i multilateralna partnerstva* predstavljaju ugovor između ustanova ili organizacija u raznim zemljama sudionicama za provedbu europske suradnje, obično manjeg obima, u svojem području cjeloživotnog učenja (predškolsko, osnovnoškolsko ili srednjoškolsko obrazovanje, strukovno obrazovanje ili obrazovanje odraslih).
5. *Multilateralni projekti* čine aktivnosti europske suradnje s utvrđenim i iskoristivim rezultatima koje zajedno razvijaju formalne ili neformalne grupacije organizacija ili ustanova.
6. *Multilateralne mreže* sačinjavaju formalne ili neformalne grupacije tijela aktivnih u određenom području, disciplini ili sektoru cjeloživotnog učenja, usmjerenih na strateška promišljanja, analize potreba i aktivnosti umrežavanja u dotičnom području.
7. *Unilateralni ili nacionalni projekti* su aktivnost s utvrđenim i iskoristivim rezultatima koje razvija jedna ustanova ili ustanove iz jedne zemlje.
8. *Popratne mjere* su potpora raznim aktivnostima koje ne zadovoljavaju uvjete u okviru glavnih aktivnosti sektorskih programa, no trebaju jasno doprinosti ciljevima Programa cjeloživotnog učenja.
9. *Promatranja i analize, studije i komparativna istraživanja* su projekti usmjereni na promatranja i analize npr. u obliku studija ili komparativnog istraživanja.
10. *Potpore za rad* su financijske potpore za redovan rad ustanova ili udruženja koja su aktivna u području obuhvaćenog Programom za cjeloživotno učenje.

Navedene aktivnosti se ne odnose na sve dijelove programa (Lifelong Learning Programme, 2015).

Aktivnosti Programa za cjeloživotno učenje mogu biti centralizirane ili decentralizirane. Pod centralizirane aktivnosti spadaju multilateralni projekti, tematske mreže i prateće mjere, kao i Transverzalni program i Jean Monnet program, a u nadležnosti su Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizualnu politiku i kulturu⁵ (u nastavku: Izvršna agencija) sa sjedištem u Bruxelles-u. Decentralizirane aktivnosti pokrivaju mobilnost i partnerstva te je za njih su nadležne nacionalne agencije. Poslovi unutar programa raspoređuju se između Europske komisije i Cedefop-a:

1. *Europska komisija* (Opća uprava za obrazovanje i kulturu) odgovorna je za osiguranje učinkovite i djelotvorne provedbe Programa za cjeloživotno učenje kao cjeline. Kod ovoga zadatka Europskoj komisiji pomaže Odbor Programa za cjeloživotno učenje kojega čine predstavnici zemalja članica EU i ostalih zemalja sudionica Programa, a predsjedava mu Europska komisija. Operativno upravljanje Programom provodi Europska komisija blisko surađujući s nacionalnim agencijama (jedna ili više agencija iz pojedine zemlje sudionice Programa) te s Izvršnom agencijom iz Bruxellesa.
 - a) *Nacionalne agencije* osnovane su od strane nacionalnih tijela zemalja sudionica Programa radi lakše koordinacije upravljanja tzv. “decentraliziranim” aktivnostima Programa na nacionalnoj razini. Nadležna Nacionalna tijela prate i nadziru nacionalne agencije i jamče Europskoj komisiji da nacionalne agencije pravilno upravljaju sredstvima Europske Unije namijenjenima decentraliziranim aktivnostima Programa. Nacionalne agencije imaju ključnu ulogu u praktičnoj provedbi Programa budući da su odgovorne za objavu informacija o Programu na nacionalnoj razini, doprinose diseminaciji i korištenju rezultata te posebno za upravljanje čitavim projektnim ciklusom decentraliziranih aktivnosti na nacionalnoj razini.
 - b) *Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizualne medije i kulturu* (krat.EACEA) je agencija koja provodi mnogobrojne „sastavne dijelove” programa i aktivnosti koje Europska komisija financira u području obrazovanja i osposobljavanja, aktivnog građanstva, mladih, audiovizualnih medija i kulture. Dijelovi programa kojima upravlja Izvršna agencija su „centralizirani” odnosno da se prijave podnose izravno u Bruxelles, a ne preko nacionalnih agencija.

⁵ eng. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (krat. EACEA) je agencija koja je odgovorna za upravljanje određenih dijelova financiranih programa EU na području obrazovanja, kulture, audiovizualne politike, sporta, građanstva i volontiranja

2. *Cedefop* (Europski centar za razvoj strukovnog obrazovanja) iz Soluna (Grčka) u ime Europske komisije upravlja programom studijskih posjeta na razini EU. Program studijskih posjeta dio je prve ključne aktivnosti Transverzalnog programa te jedna od „decentraliziranih” aktivnosti, u smislu da se prijave podnose nacionalnim agencijama.

Iduća tablica prikazuje aktivnosti koje podržava svaki pojedini program te su bojom označene aktivnosti koje su centralizirane, dok su ostale decentralizirane aktivnosti (Tablica 2.). Vidljivo je kako mobilnost podržavaju Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci te Transverzalni program u sklopu aktivnosti *Suradnje i inovacije u obrazovnim politikama*.

Tablica 2. Pregled aktivnosti svakog programa te prikaz decentraliziranih i centraliziranih aktivnosti

	COMENIUS	ERASMUS	LEONARDO DA VINCI	GRUNDTVIG	TRANSVERZALNI PROGRAM				JEAN MONNET PROGRAM		
					KA1	KA2	KA3	KA4	KA1	KA2	KA3
Mobilnost	+	+	+	+	+						
Bilateralna i multilateralna partnerstva	+		+	+							
Multilateralni projekti	+	+	+	+		+	+	+	+		
Multilateralne mreže	+	+	+	+		+	+		+		
Unilateralni ili nacionalni projekti									+		
Popratne mjere	+	+	+	+		+					
Promatranje i analiza					+		+				
Operativne potpore										+	+

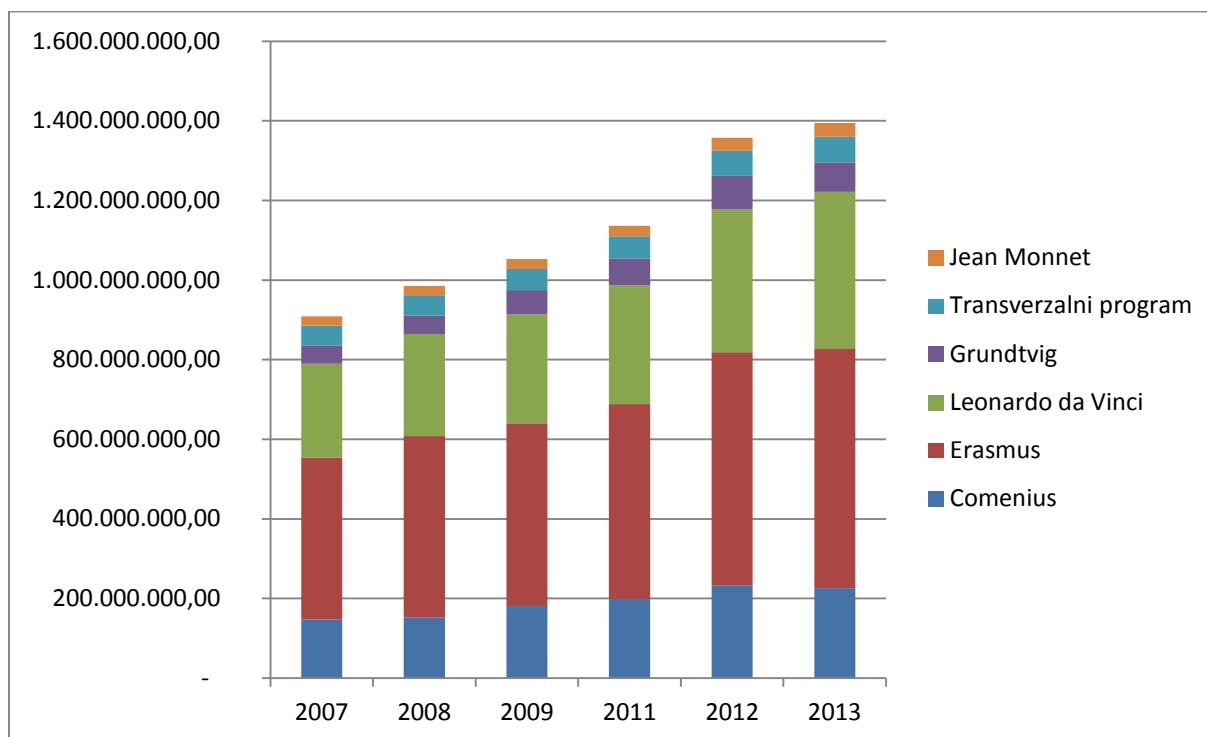
Decentralizirane akcije
Centralizirane akcije

Izvor: izrada autora prema podacima iz izvješća “Interim Evaluation of the Lifelong Learning Programme (2007-2013)” - Final Report, 2010

Program je raspolagao iznosom od 6.97 milijardi eura za vrijeme svojeg trajanja. Od ukupnog proračuna 18% dodijeljeno je centraliziranim aktivnostima dok je preostalih 82% decentraliziranim, odnosno Nacionalnim agencijama. Na temelju *Odluke br. 1720/2006/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 15. studenoga 2006. o uspostavljanju programa djelovanja u području cjeloživotnog učenja*, određeni su najniži iznosi za potprograme, pa tako su

minimalni iznosi za Comenius 13%, Erasmus 40%, Leonardo da Vinci 25% i Grundtvig 4% od ukupnih 6.97 milijardi eura. Sljedeći graf prikazuje iznose financiranja programa u razdoblju od 2007. do 2013. godine, izuzev 2010. godine zbog nedostupnosti podataka (Graf 2.). U Prilogu 1. nalaze se brožčani podaci korišteni za izračun spomenutog grafa.

Graf 2. Prikaz iznosa financiranja programa u razdoblju od 2007. do 2013. godine

Izvor: izrada autora prema statističkim podacima iz izvješća "Interim Evaluation of the Lifelong Learning Programme" za godine 2007-09; Amendment to the 2011/2012/2013 annual work programme for the "Lifelong Learning Programme"

Tablica 3. prikazuje minimalne iznose koje potprogrami moraju izdvojiti za financiranje svojih aktivnosti od ukupnih dodjeljenih sredstava Programa za cjeloživotno učenje EU-a.

Tablica 3. Raspodjela dodjeljenog proračuna prema aktivnostima

	Minimalni iznosi namijenjeni za aktivnosti
Comenius	< 80% mobilnost i partnerstva
Erasmus	< 80% mobilnost
Leonardo da Vinci	< 60% mobilnost i partnerstva
Grundtvig	< 55% mobilnost i partnerstva
Jean Monnet	< 16% unilateralni i nacionalni projekti
	< 65% multilateralni projekti i mreže
	< 19% operativni i administrativni troškovi
Transverzalni program	n/a

Izvor: izrada autora prema podacima iz Odluke br. 1720/2006/EZ Europskog parlamenta i vijeća iz 15. studenog 2006. godine

Oblici financiranja Europske unije mogu biti u obliku paušalnog iznosa (lump sum), potpore s jedinstvenom stopom (flat rate) koja se zasniva na skali jedinice troškova ili povrata postotka formalno prihvatljivih troškova. Ovisno o vrsti potpore moguća je kombinacija svih ili nekih vrsta potpore te sukladno tome treba se izraditi proračun projekta.

3.1.1. Comenius

Comenius je potprogram koji obuhvaća opće obrazovanje odnosno predškolski odgoj, osnovno i srednje obrazovanje. Imenovan je prema češkom filozofu, pedagogu i teologu Jan Amos Komenský (eng. John Amos Comenius) iz 17. stoljeća, jedan od osnivača suvremenog obrazovanja koji se vodio mišlju obrazovanja dostupnog svima. Prvenstveno je usmjeren na sve članove obrazovne djelatnosti od učenika, učitelja, javnih institucija, roditeljskih udruga, nevladinih organizacija, učiteljskih institucija, sveučilišta i ostalo obrazovno osoblje (Comenius Programme, 2015). Ciljevi potprograma su:

1. poboljšati kvalitetu mobilnosti i povećati broj mobilnosti učenika, nastavnika i nenastavnog osoblja u Europi;
2. poboljšati kvalitetu partnerstava i povećati broj partnerstava europskih škola, kako bi se u zajedničke obrazovne aktivnosti u razdoblju trajanja Programa za cjeloživotno učenje uključilo 3 milijuna učenika;

3. potaknuti učenje stranih jezika;
4. potaknuti razvoj inovativnih sadržaja, usluga, pedagoških metoda i pristupa za cjeloživotno učenje, koji se baziraju na informacijsko-komunikacijskim tehnologijama;
5. unaprijediti kvalitetu obrazovanja nastavnika i uvesti europsku dimenziju u obrazovanje nastavnika te
6. potaknuti poboljšanja u pedagoškim pristupima i upravljanju školama (Agencija za mobilnost i programe EU, Comenius, 2015.).

U Comeniusu mogu sudjelovati vrtići, osnovne i srednje škole, udruge koje se bave obrazovanjem i usavršavanjem, neprofitne organizacije, nevladine organizacije, lokalna i regionalna tijela, istraživački centri uključeni u opće obrazovanje i pojedinci (djeca predškolske dobi, učenici, odgajatelji, nastavnici, ravnatelji, nenastavno osoblje, istraživači, stručnjaci u obrazovanju, studenti viših godina studija nastavnog smjera, nastavnici koji još nisu stekli iskustvo rada u nastavi, nezaposleni nastavnici, kao i oni koji se vraćaju radu u nastavi).

Aktivnosti unutar programa su:

a) *mobilitnost* – unutar ove aktivnosti profesorima i učiteljima te nenastavnom osoblju omogućeno je stručno usavršavanje i inozemnoj obrazovnoj instituciji u razdoblju od 1 do 6 tjedana. Za vrijeme tog razdoblja sudjeluje se u radu te institucije, pohađaju se seminari ili programi osposobljavanja. Studentima viših godina studija nastavnog usmjerenja ili osobama koje su diplomirale, ali nemaju radno iskustvo omogućeno je ostvarivanje aktivnosti stažiranja u razdoblju od 3 do 10 mjeseci u inozemnoj obrazovnoj instituciji.

b) *partnerstva* – njima se ostvaruje suradnja između škola u raznim tematskim područjima od zajedničkog interesa. Ta suradnja može biti bilateralna (uključuje institucije iz dvije države) i tada je usmjerena na aktivnosti učenja jezika ili multilateralna (institucije iz 3 ili više država) kada je usmjerena na učenike i nastavu ili na obrazovnu instituciju.

c) *eTwining* – predstavlja prateću mjeru Comenius programa kojom se lokalne osnovne i srednje škole povezuju sa školama diljem Europe u virtualna partnerstva. Projekti se provode putem Internet portala gdje nastavnici i učenici partnerskih ustanova razmjenjuju priče, fotografije, vizualne i ostale materijale. Registracijom na portal te prijavom „virtualnog projekta“ partneri dobivaju pristup tzv. Twin prostoru (virtualnim učionicama) u kojem se za rad na projektu mogu koristiti chatom, forumima i drugim servisima.

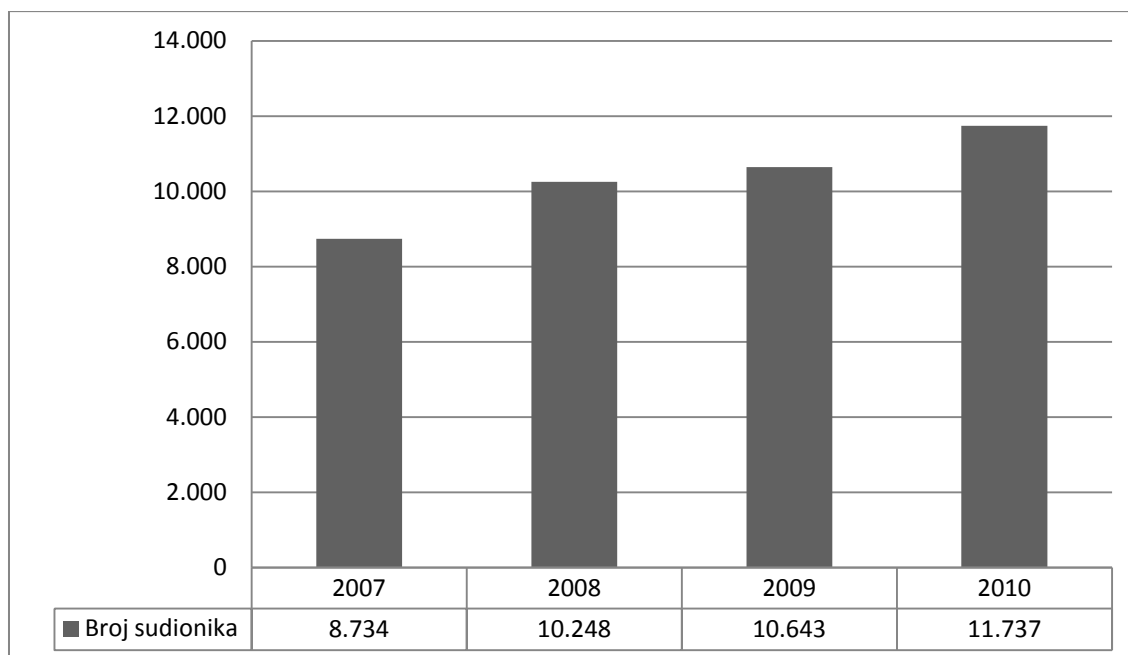
d) *pripremne mjere* – uključuju sudjelovanje na kontakt seminarima koje organiziraju agencije zadužene za provedbu Programa za cjeloživotno učenje diljem Europe. Za vrijeme tih seminara uspostavljaju se prvi kontakti i stvaraju ideje za buduću suradnju te nakon njih slijede pripremne posjete institucijama koje žele sudjelovati u aktivnostima radi detaljnih dogovora oko načina provedbe suradnje.

e) *multilateralni projekti, tematske mreže i popratne mreže* – aktivnosti se odnose na razvoj zajedničkih nastavnih planova i programa, suradnju između velikog broja obrazovnih institucija i modernizaciju školstva te nisu u nadležnosti nadležnih tijela već se ostvaruju putem Izvršne agencije (Agencija za mobilnost i programe EU, 2009).

Decentralizirane aktivnosti su stručno usavršavanje, pripremni posjeti, asistenti/ugošćivanje studenata, individualna mobilnost, školska i regio partnerstva, dok su centralizirane aktivnosti multilateralni projekti, multilateralne mreže i popratne mjere (AZOO, 2012).

Program je u u razdoblju trajanja Programa cjeloživotnog učenja raspolagao budžetom od 1.2 milijarde eura te s ciljem ostvarivanja sudjelovanja 3 milijuna učenika u sklopu partnerstva unutar škola. Tako je grubom procjenom, svake godine više od 27 tisuća škola, 135 tisuća učitelja i 1.5 milijuna učenika imalo koristi u svakodnevnom obrazovanju u svojim školama putem Comenius partnerstva i eTwininga (Comenius in figures EU support to schools, 2012). U razdoblju od 2007-10. godine, više od 40 tisuća nastavnog i nenastavnog osoblja primilo je stipendije kako bi sudjelovali u tečajevima, konferencijama, seminarima ili razmjeni sa stranim kolegama (Graf 3.).

Graf 3. Prikaz sudjelovanja nastavnog i nenastavnog osoblja u potprogramu Comenius u razdoblju od 2007. do 2010. godine

Izrada autora prema podacima iz izvješća Comenius in figures EU support to schools, 2012 Edition, 2012

Od 2010. Godine, Comenius omogućuje učenicima srednjih škola mogućnost provedbe tri do šest mjeseci u inozemnoj srednjoj školi. Sudjelovanje se odvijalo na dobrovoljnoj razini svim državama. U školskoj godini 2010-11., pružena je mobilnost gotovo 600 učenika iz 12 država, dok je ostalih 17 država sudjelovalo u idućoj školskoj godini gdje je odobreno više od 950 stipendija (Comenius in figures, 2012:8). Najviše prijava stiglo je iz Španjolske, Francuske i Italije. Te su države ujedno bile i najpopularnije zemlje domaćini.

3.1.2. Erasmus

Potprogram **Erasmus** je program akademske mobilnosti namijenjen visokom obrazovanju. U okviru ovog potprograma studenti mogu provesti jedan dio studija studirajući na visokom učilištu u inozemstvu ili obavljajući stručnu praksu što značajno pridonosi njihovoj samostalnosti, kulturnoj obogaćenosti, poznavanju stranih jezika i sposobnosti rada u multikulturalnim sredinama. Ciljevi programa su:

1. jačanje europskog prostora visokog obrazovanja;
2. jačanje uloge visokog obrazovanja i stručnog usavršavanja u procesu inovacija;
3. povećanje mobilnosti studenata i članova (cilj je do 2013. godine dosegnuti broj od 3 milijuna mobilnosti studenata u okviru programa Erasmus i njegovih prethodnika);

4. povećanje mogućnosti za razvoj visokog obrazovanja i prijenosa inovacija;
5. jačanje suradnje između visokih učilišta u Europi;
6. jačanje suradnje između gospodarskog i obrazovnog sektora;
7. povećanje razine preglednosti i kompatibilnosti kvalifikacija u visokoškolskom i strukovnom obrazovanju i
8. razvoj inovativnih sadržaja utemeljenih na informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji; razvoj usluga, pedagoških načela i praksi važnih za cjeloživotno učenje (Agencija za mobilnost i programe EU, Erasmus, 2013).

Prema Agenciji za mobilnost i programe EU, aktivnosti u sklopu programa su:

- a) *mobilitet* podrazumijeva mobilnost studenata, profesora i nenastavnog osoblja. U kontekstu mobilnosti studenata misli se na razdoblje studiranja, ili obavljanja prakse, od 3 do 12 mjeseci na stranom sveučilištu. Prije odlaska sastavlja se ugovor o studiranju, ili ugovor o obavljanju prakse, koji opisuje program učenja/prakse u stranoj instituciji te jamči njegovo priznavanje nakon povratka. Kod mobilnosti profesora, oni mogu predavati na visokoškolskoj instituciji u trajanju od minimalno 5 sati podučavanja, a maksimalno 6 tjedana, dok mobilnost nenastavnog osoblja koje može otići na stručno usavršavanje u stranu visokoškolsku instituciju, ili poduzeće, na razdoblje od 1 do 6 tjedana. Da bi sve aktivnosti bile ostvarene, potrebno je sklopiti sporazum o suradnji sa stranom visokoškolskom institucijom kojim će se ona detaljno razraditi.
- b) *intenzivni programi*, poznati kao ljetne ili zimske škole, obrađuju teme koje nisu pokrivene redovnim planom ili programom, a traju od 2 do 6 tjedana. Programima se ostvaruje suradnja minimalno 3 visokoškolske institucije iz 3 različite države.
- c) *intenzivnim jezičnim tečajevima* studenti koji odlaze na studij u stranu državu pripremaju se za život u toj državi te upoznaju se s osnovama tog jezika u maksimalnom trajanju od 6 tjedana.
- d) *pripremne mjere* uključuju sudjelovanje na kontakt seminarima, koje organiziraju agencije zadužene za provedbu Programa za cjeloživotno učenje diljem Europe. Za vrijeme tih seminara uspostavljaju se prvi kontakti i stvaraju prve ideje za buduću suradnju. Nakon kontakt seminara slijede pripremne posjete institucijama koje žele sudjelovati u aktivnostima radi detaljnih dogovora oko načina provedbe suradnje.

- e) *multilateralni projekti, tematske mreže i popratne mjere* se odnose na razvoj zajedničkih nastavnih planova i programa, suradnju između sveučilišta i poduzeća i modernizaciju visokog školstva te nisu u nadležnosti agencija već se ostvaruju preko Izvršne agencije.

Sva sveučilišta koja žele participirati u aktivnostima programa moraju biti nositelji važeće *Erasmus sveučilišne povelje* (eng. Erasmus University Charter). To je dokument u kojem su određena temeljna načela sudjelovanja u aktivnostima u okviru Erasmus programa. Ovo pravilo se ne odnosi na ustanove ili tvrtke koje primaju studente na stručnu praksu odnosno nastavno ili nenastavno osoblje s visokih učilišta na stručno usavršavanje.

Postoje tri vrste Erasmus sveučilišne povelje:

1. *Standard Erasmus University Charter* je preduvjet za sudjelovanje u aktivnostima mobilnosti studenata u svrhu studijskog boravka, mobilnosti nastavnog i nenastavnog osoblja, pripremnih posjeta, Erasmus intenzivnih jezičnih tečajeva, intenzivnih programa, multilateralnih projekta, mreža i popratnih mreža.
2. *Extended Erasmus University Charter* koji vrijedi samo za mobilnost studenata u svrhu stručne prakse.
3. *Extended Erasmus University Charter* vrijedi za sve aktivnosti u okviru Erasmus programa (Agencija za mobilnost i programe EU, Erasmus, 2013).

Sudjelovanje u programu doprinosi stvaranju zajedničkog prostora visokog obrazovanja i promiče se suradnja između visokih učilišta, kao i suradnja visokih učilišta i poduzeća. Također, potiče se prijenos inovacija u visokom obrazovanju, povećava se razina preglednosti i kompatibilnosti kvalifikacija stečenih u visokoškolskom i strukovnom obrazovanju (Erasmus, 2015). Potprogram Erasmus omogućio je razmjenu gotovo 3 milijuna studenata. Sukladno tome, 230.000 studenata je svake godine koristilo program, više od 300.000 nastavnika i osoblja u visokom obrazovanju je omogućena razmjena u suradnji s 4.000 institucija i 33 zemalja koje su sudjelovale u programu (Erasmus, 2015).

Erasmus Mundus (2009.-2013.) nastao je na temelju uspjeha programa Erasmus koji je pokrenut 1987. godine s ciljem poticanja mobilnosti između studenata i sveučilišnih djelatnika te bio je od 2007. godine dio Programa cjeloživotnog učenja. Druga faza Erasmus Mundus programa započela je 2009. godine i obuhvaćala je period do 2013. godine, s ukupnim budžetom od oko 950 milijuna eura. U ovoj fazi sastavni dio programa postao je Erasmus Mundus External Cooperation Window, koji je pokrenut 2006. godine (Odluka

Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju Erasmus Mundus 2009-2013, 2008). Predstavljao je suradnju i mobilnost u području visokog obrazovanja kojem je cilj poboljšati kvalitetu europskog visokog obrazovanja i promicanje dijaloga i razumijevanja između ljudi i kultura kroz suradnju sa trećim zemljama. Osim toga, pridonio je razvoju ljudskih resursa i kapacitetu međunarodne suradnje institucija visokog obrazovanja trećih zemljama u porastu mobilnosti s Europskom unijom. Program je imenovan prema nizozemskom humanistu i teologu iz 15.st. koji je diljem Europe pohađao najbolje škole onoga vremena, a zvao se Desiderius Erasmus Rotterdams. Riječ „mundus“ na latinskom znači „svijet“, a time se želi ukazati na međunarodnu komponentu programa, odnosno mogućnost da u njemu sudjeluju institucije i pojedinci iz cijeloga svijeta.

Iako je riječ o programima iz visokog područja obrazovanja Erasmus i Erasmus Mundus imaju različita pravila i različite izvore financiranja. Erasmus Mundus je centralizirani program i omogućava financiranje tri vrste aktivnosti, dok s druge strane Erasmus je decentralizirana je aktivnost u sklopu Programa za cjeloživotno učenje koja realizira mobilnost u nekoj od država EU za studente, nastavno i nenastavno osoblje (Agencija za mobilnost i programe EU, Erasmus Mundus, 2013).

Program Erasmus Mundus dostupan je:

1. *visokim učilištima* koja žele provoditi zajedničke programe na poslijediplomskoj razini (Akcija 1) ili da se uspostave partnerstva međuinstitucionalne suradnje između sveučilišta iz Europe i ciljanih trećih zemalja (Akcija 2);
2. *pojedininim studentima, znanstvenicima i sveučilišnim djelatnicima* koji žele provesti studij/istraživanja/školski sat u sklopu jednog od navedenog zajedničkog programa ili partnerstva suradnje (Akcija 1 i Akcija 2);
3. *svakoj organizaciji koja je aktivna u području visokog obrazovanja* koja želi razvijati projekte usmjerene na povećanje atraktivnosti, profila, vidljivosti i slike europskog visokog obrazovanja u svijetu (Akcija 3) (Erasmus Mundus, 2013).

Aktivnosti programa implementirale su se kroz sljedeće akcije:

- Aktivnost 1 (Akcija 1) - združeni diplomski i doktorski studiji i stipendiranje kandidata zainteresiranih za studiranje/poučavanje na istima.

- Aktivnost 2 (Akcija 2) - partnerstva između visokih učilišta iz EU koja provode studij Erasmus Mundus (odabran kroz aktivnost 1) i visokih učilišta u trećim zemljama (svim ostalim zemljama).
- Aktivnost 3 (Akcija 3) - promidžbene aktivnosti visokog obrazovanja kao npr. internacionalizacija visokih učilišta ili međusobno priznavanje kvalifikacija između visokih učilišta iz EU i visokih učilišta iz trećih zemalja.

3.1.3. Leonardo da Vinci

Potprogram Leonardo da Vinci pokrenut je 1994. godine kao edukacijski program koji obuhvaća strukovno obrazovanje i osposobljavanje te osmišljen je tako da svojim aktivnostima potiče razvoj znanja, vještina i kvalifikacija svih sudionika. Program je imenovan prema Leonardu da Vinciju, talijanskom znanstveniku, umjetniku i „renesansnim čovjekom“ iz 15. stoljeća. Sudjelovanjem u nekoj od aktivnosti programa, korisnici imaju mogućnost stjecati nova životna iskustva te primjenom stečenih znanja, značajno doprinijeti radu matične ustanove, vlastitoj zapošljivosti na tržištu rada te samom gospodarstvu (Agencija za mobilnost i programe EU, Leonardo da Vinci, 2013).

Opći ciljevi programa su unaprjeđenje kvalitete, poticanje inovacija i jačanje europske dimenzije u sustavima stručnog obrazovanja i usavršavanja, omogućavanje mobilnosti, učenje stranih jezika po osobnom izboru i njihovo razumijevanje, upoznavanje različitosti europskih kultura i njihove vrijednosti. U programu mogu sudjelovati sve ustanove koje provode strukovno obrazovanje i osposobljavanje, srednje strukovne škole, udruge učenika, roditelja, nastavnika, nevladine udruge, neprofitne organizacije, ali i sami učenici srednjih strukovnih škola, njihovi nastavnici i sve osobe na tržištu rada (Leonardo, 2015).

Mobilnost se može ostvariti u svim državama članicama gdje je učenicima namijenjeno početno strukovno obrazovanje i osposobljavanje, a nastavnom i nenastavnom osoblju stručno strukovno obrazovanje i osposobljavanje. Potprogram financira se nepovratnim sredstvima europskih fondova i doprinosima partnera te sudionicima pokriva životne troškove, troškove puta, pripreme za odlazak na usavršavanje te troškove organizacije cjelokupne mobilnosti.

Aktivnosti unutar Leonardo da Vinci programa su:

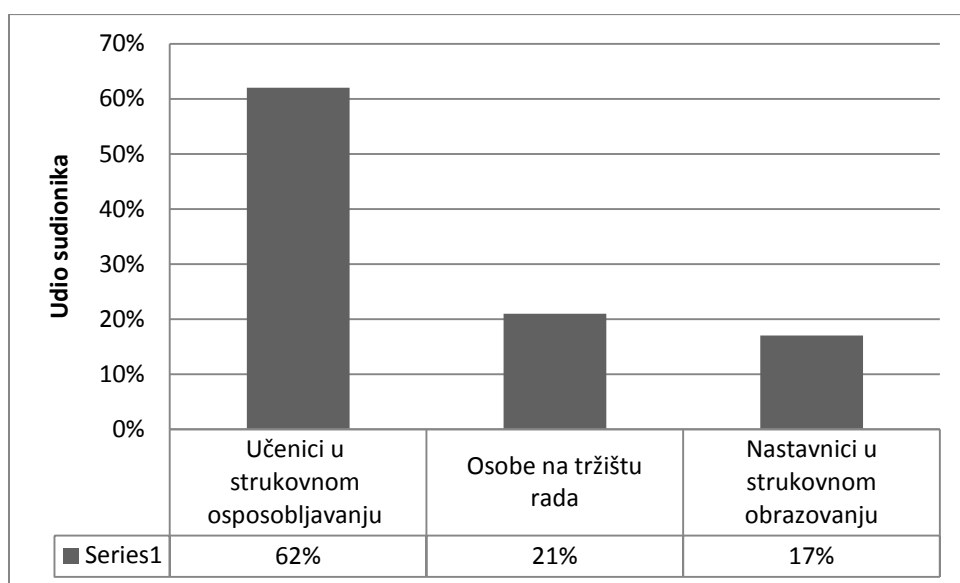
- Mobilnost* učenika koji odlaze na obavljanje prakse u inozemnu organizaciju ili poduzeće, u trajanju od 2 tjedna do maksimalno 6 mjeseci. Između škole učenika i organizacije ili

poduzeća u kojem će se obavljati praksa sklapa se sporazum o suradnji te se utvrđuje program rada koji određuje aktivnosti i željene rezultate mobilnosti. Ostvaruje se i mobilnost profesora ili mentora koji odlaze na stručno usavršavanje u škole ili poduzeća gdje podučavaju ili usvajaju nova znanja i vještine u razdoblju od 1 do 6 tjedana (uz potpisivanje ugovora o suradnji koji definira program rada) te mobilnost osoba na tržištu rada. Osobe na tržištu rada smatraju se zaposlenici poduzeća koje osmisli projekt stručnog usavršavanja svojih djelatnika te im kroz projekt omogući odlazak na rad u strano poduzeće ili nezaposleni, koji sudjeluju u projektima predloženim od strane raznih agencija koje se bave problematikom zapošljavanja, stječu potrebna znanja i vještine.

- b) *Partnerstva* obuhvaćaju suradnju minimalno 3 institucije (mogu biti škole i poduzeća) iz 3 različite države u realizaciji projekata koji će rezultirati konferencijama, seminarima, publikacijama i sl. s ciljem razmjene iskustava. Ostvaruje se i mobilnost profesora ili mentora koji na sastancima s partnerima razrađuju aktivnosti koje će provoditi svaki u svojoj državi i tako usklađuju projekt. U samu provedbu projektnih aktivnosti uključeni su učenici.
- c) *Prijenos informacija* podrazumijeva preuzimanje projekata koji su se pokazali uspješnima u drugim državama te njihovu prilagodbu specifičnoj situaciji novih država partnera. Ovom aktivnošću rješavaju se problemi od općeg značaja (npr. način smanjivanja broja osoba koje ne završavaju svoje školovanje ili na koji način strukovno obrazovanje i osposobljavanje u što većoj mjeri povezati s tržištem rada). U prijenosu inovacija sudjeluje minimalno 3 partnera iz 3 različite države između kojih se potpisuje pismo namjere koje određuje obveze svakog pojedinog partnera.
- d) *Pripremne mjere* uključuju sudjelovanje na kontakt seminarima koje organiziraju agencije zadužene za provedbu Programa za cjeloživotno učenje diljem Europe. Tijekom tih seminara uspostavljaju se prvi kontakti i stvaraju prve ideje za buduću suradnju. Nakon kontakt seminara slijede pripremne posjete institucijama koje žele sudjelovati u aktivnostima radi detaljnih dogovora oko načina provedbe suradnje.
- e) *Multilateralni projekti, tematske mreže i popratne mjere* su aktivnosti koje se odnose na razvoj inovacija u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, stvaranje programa suradnje između institucija koje pružaju usluge strukovnog obrazovanja i osposobljavanja s jedne strane te poduzeća s druge. Uključuju veliki broj partnera i modernizaciju navedenog dijela obrazovanja. One nisu u nadležnosti agencija već se ostvaruju preko Izvršne agencije (Agencija za mobilnost i programe EU, 2009).

Program Leonardo da Vinci potiče transnacionalnu mobilnost pomažući ljudima steći radno iskustvo i učenje u inozemstvu. Učenici, pripravnici i vježbenici mogu putovati u inozemstvo kako bi im bilo omogućeno radno iskustvo ili obuka, a učitelji i drugi stručnjaci koji rade u strukovnom obrazovanju mogu putovati, podijeliti najbolje prakse i koristi od međusobnog učenja. Ciljevi programa su omogućiti različitim skupinama mobilnost u sklopu projekta odnosno učenicima u strukovnom osposobljavanju, osobama na tržištu rada i strukovnim nastavnicima.

Graf 4. Omjer sudionika u mobilnosti u razdoblju od 2007. do 2011. godine

Izvor: izrada autora na temelju podataka iz izvješća Leonardo da Vinci Facts & Figures, 2012.

Najveći udio od 62% zauzimala je kategorija učenika u strukovnom obrazovanju, koju sačinjavaju učenici i pripravnici, s prosječnim boravkom od 2 do 5 tjedana u razmjeni. Nadalje, 21% udjela su činili ljudi na tržištu rada, odnosno radnicima, samozaposlenima i nedavno diplomiranim osobama kojima je pruženo stručno osposobljavanje i osobni razvoj. U razdoblju od 2007. do 2010. godine, 78.100 osoba na tržištu rada participiralo je u projektu. U prosjeku, razmjena je trajala od 6 do 26 tjedana. Posljednju kategoriju, koja sačinjava najmanji udio, predstavljaju nastavnici u obrazovanju sa 17%. U spomenutom razdoblju, više od 60 tisuća nastavnika sudjelovalo je u projektu (Leonardo da Vinci Facts & Figures, 2012).

Od osnivanja, Leonardo da Vinci program omogućio je 860 tisuća mobilnosti u svrhu stjecanja radnog iskustva, treniranja ili nastavnog usavršavanja i stjecanja vještina upravljanja

strukovnim alatima, metodama i sustavima. U petogodišnjem razdoblju, od 2007. do 2011. odobreno je 1.27 milijardi eura u stipendijama. Najpopularnije djelatnosti usavršavanja bile su prirodne znanosti i obuka za ugostiteljstvo i turističke djelatnosti. Ostvareno je 16.700 projekata mobilnosti i 375 tisuća individualnih usavršavanja. U prosjeku to predstavlja 75 tisuća razmjena na godišnjoj razini. Prosječna stipendija je iznosila 2.007 eura (Leonardo da Vinci: Facts and Figures, 2012).

3.1.4. Grundtvig

Potprogram **Grundtvig** omogućuje suradnju između ustanova povezanih s obrazovanjem odraslih diljem cijele Europe. Nikolai Frederik Severin Grundtvig bio je danski filozof, teolog, učitelj, povjesničar, pjesnik i zagovornik obrazovanja odraslih za aktivnu ulogu u društvu iz 19. Stoljeća i smatra ga se osnivačem pučkih učilišta. Program je namijenjen općem obrazovanju odraslih, stjecanju znanja i vještina koje omogućuju lakše suočavanje s raznim organizacijskim i poslovnim izazovima te poboljšanju opće kvalitete života. Korisnicima se sudjelovanjem i u kasnijoj životnoj dobi pruža prilika za neprestanim učenjem i usavršavanjem. Bitan pokazatelj socijalnog i gospodarskog napretka nekog društva je uključivanje odraslih osoba u obrazovni sustav kako bi im se ravnopravno omogućilo kontinuirano učenje i usavršavanje tijekom cijelog života. Uz neprestane tehnološke i globalizacijske promjene, obrazovanje je neophodan proces koji traje cijeli život, a potprogram Grundtvig jedan je od potprograma koji potiču inkluziju odraslih u obrazovni sustav te time i na tržište rada (Agencija za mobilnost i programe EU, Grundtvig, 2013).

Prema Pavloviću-Bolfu, ako je aktivnost usmjerena na obrazovanje odraslih te uključuje npr. informacijsko komunikacijske tehnologije, multikulturalnost, učenje jezika, inovacije u nastavi, internacionalizaciju, razvijanje tolerancije, učenje u trećoj životnoj dobi, programe kulture, Grundtvig program je idealan izbor. Potprogram je namijenjen organizacijama i pojedincima koji su povezani s obrazovanjem odraslih, korisnicima usluga koje navedene institucije i pojedinci pružaju (odraslim učenicima) te svima povezanim s obrazovanjem odraslih (obučavatelji, ravnatelji, nenastavno osoblje, studenti viših godina studija andragogije, obučavatelji odraslih koji još nisu stekli iskustvo rada u nastavi, obučavatelji odraslih koji se vraćaju radu u nastavi).

Ciljevi Grundtvig potprograma:

1. odgovoriti na izazov poučavanja sve starije populacije u Europi;
2. pomoć pri osiguranju znanja i sposobnosti za odrasle osobe;
3. poboljšanje kvalitete i dostupnosti mobilnosti ljudi uključenih u obrazovanje odraslih i povećanje broja istih (godišnje ostvarenje od 7000 mobilnosti do 2013. godine);
4. poboljšanje kvalitete i povećanje broja suradnji među organizacijama koje su uključene u obrazovanje odraslih;
5. pružanje pomoći osobama iz osjetljivih društvenih slojeva i osobama na margini društva, posebno starijim osobama te osobama bez završenog osnovnog obrazovanja, kako bi im se kroz obrazovanje odraslih pružila alternativa;
6. pomoći razvoju novih i inovativnih nastavnih praksi na području obrazovanja odraslih osoba, kao i njihovom prijenosu iz zemlje koja sudjeluje u projektu u druge zemlje;
7. podržati razvoj inovativnih sadržaja baziranih na informacijsko-komunikacijskim tehnologijama, razvoj pedagoških metoda te prakse u sklopu Programa za cjeloživotno učenje i poboljšanje pedagoških metoda i vodstva ustanova koje se bave obrazovanjem odraslih (Agencija za mobilnost i programe EU, Grundtvig, 2013).

Aktivnosti unutar potprograma su:

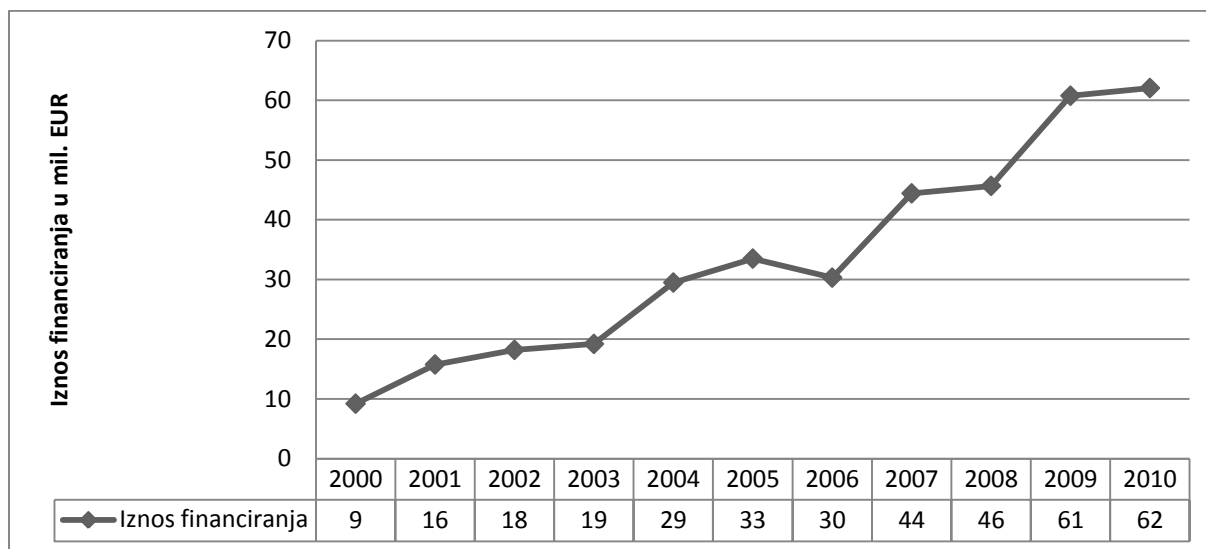
- a) *Mobilnost* koja je usmjerena na nastavnike i mentore u obrazovanju odraslih, koji na razdoblje od 1 do 6 tjedana odlaze na seminare, konferencije ili druge oblike stručnog usavršavanja u inozemnu instituciju usmjerenu na obrazovanje odraslih. Na takav način ostvaruje se i mobilnost članova uprave (donositelja odluka u navedenim institucijama koji sudjelovanjem na Grundtvig tečajevima stječu saznanja koja će pozitivno utjecati na razvoj strategije obrazovanja odraslih). Isto tako, budući andragozi mogu steći iskustvo rada u institucijama koje pružaju aktivnosti obrazovanja odraslih pružajući pomoć u nastavi u stranoj državi u periodu od 3 do 10 mjeseci.
- b) *Partnerstva* podrazumijevaju suradnju 3 institucije iz minimalno 3 države, koje se upoznaju s načinom rješavanja problema u obrazovanju odraslih u drugim državama te s načinom rada u ostalim državama partnerima. Rezultati partnerstva su konferencije, međunarodni susreti i prijenosi iskustava i primjera dobre prakse. U partnerstvima mogu sudjelovati sve institucije koje pružaju aktivnosti obrazovanja odraslih.
- c) *Pripremne mjere* uključuju sudjelovanje na kontakt seminarima koje organiziraju agencije zadužene za provedbu programa. Tijekom seminara uspostavljaju se prvi kontakti i

stvaraju ideje za buduću suradnju te slijede pripremne posjete institucijama koje žele sudjelovati u aktivnostima zbog detaljnih dogovora oko načina provedbe suradnje.

- d) *Multilateralni projekti, tematske mreže i popratne mjere* se odnose na razvoj novih pedagoških i/ili nastavnih programa, suradnju između institucija koje pružaju obrazovanje odraslih i na usmjeravanje politike obrazovanja odraslih te nisu u nadležnosti agencija, već Izvršne agencije EACEA (Agencija za mobilnost i programe EU, 2009).

U 2010. godini, program je raspolagao budžetom od približno 62 milijuna eura, od kojih je 73% otpalo na decentralizirane aktivnosti nacionalnih agencija i 27% na centralizirane aktivnosti pod upravljanjem Europske komisije i Izvršne agencije. Od nastanka u 2000. godini, do 2010. godine program je raspolagao ukupnim proračunom od 370 milijuna eura (Graf 5.).

Graf 5. Iznosi financiranja Grundtvig programa u razdoblju od 2000. do 2010. godine u milijunima eura

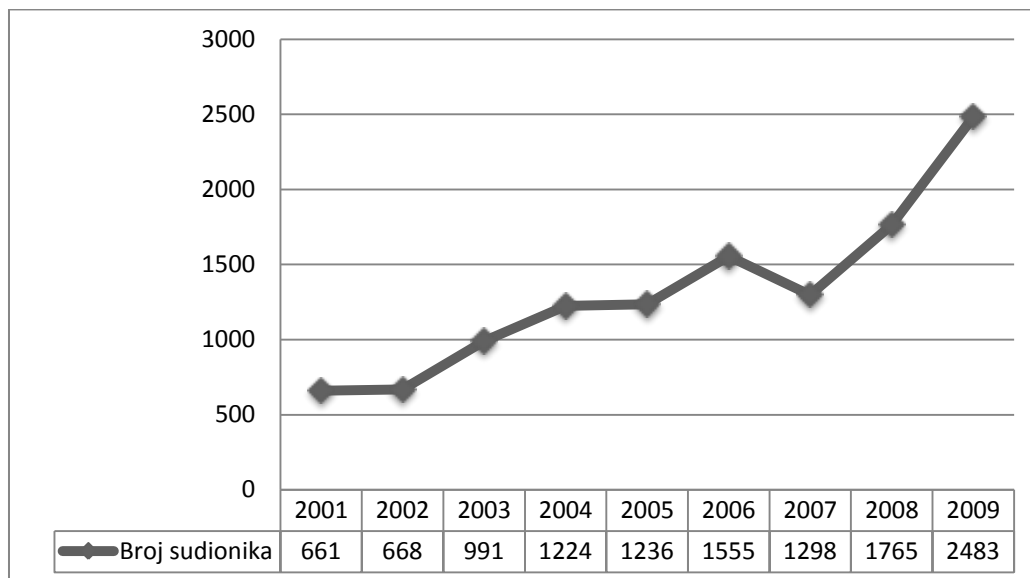

Izvor: izrada autora na temelju podataka iz izvješća Grundtvig Tenth Anniversary Conference, 2010.

Unutar decentraliziranih aktivnosti nalaze se partnerstva, mobilnost osoblja te mobilnost odraslih. U prosjeku, svake godine skoro 80 tisuća sudionika uključeno je u partnerstva te od nastanka programa odobreno je 13.464 stipendija organizacijama koje sudjeluju u aktivnostima. Do kraja 2010. godine odobreno je 15 tisuća stipendija nastavnom i nenastavnom osoblju što je vidljivo u Grafu 6., dok je 3 tisuće odraslih sudjelovalo u mobilnosti od 2009. godine, probnoj godini u kojoj je započela aktivnost mobilnosti odraslih

(Grundtvig Tenth Anniversary Conference, 2010). Tako je za vrijeme trajanja Programa za cjeloživotno učenje realizirano 2 500 mobilnosti osoblja i 3600 mobilnosti odraslih (Interim Evaluation of the Lifelong Learning Programme, 2010).

Graf 6. Mobilnost nastavnog i nenastavnog osoblja u okviru potprograma Grundtvig u razdoblju od 2001. do 2010. godine

Izvor: izrada studenta prema podacima iz izvješća Grundtvig Tenth Anniversary Conference, 2010

3.1.5. Jean Monnet

Jean Monnet potprogram osmišljen je kako bi se povećalo znanje o europskim integracijama preko poticanja učenja, istraživanja i rasprava na temu povijesti, ekonomije, politike i prava Europske unije i odnosima koje EU ima s ostalim dijelovima svijeta. Od 2007. godine, program je integriran unutar Programa za cjeloživotno učenje. Imenovan je prema Jean Monnetu, francuskom političaru i diplomatu kojeg se smatra jednim od osnivača Europske unije. Potprogram je namijenjen isključivo visokim učilištima koja su službeno priznata u svojim državama kao visokoobrazovne ustanove s odgovarajućim pravnim statusom. Od 2001. godine, Jean Monnet djeluje na svjetskoj razini. Trenutno ima aktivan status unutar 76 države svijeta. Sveučilišta iz svih zemalja su prihvaćena i imaju pravo prijave na projekte. Izbor projekata se odvija putem godišnjeg javnog natječaja kojim upravlja Izvršna agencija, u ime Europske komisije (EACEA, 2012).

Putem prijava na projekte, institucije visokog školstva mogu se prijaviti za potporu u sljedećim aktivnostima:

1. *Jean Monnet moduli* su kratki tečajevi o Europskoj integraciji (uključujući i odnose EU s ostatkom svijeta) od minimalno 40 nastavnih sati unutar akademske godine.
2. *Jean Monnet katedre* su podučavajuće katedre specijalizirane za studije Europskih integracija. Nositelji katedre predaju minimalno 90 sati po akademskoj godini na području europskih integracija.
3. „*Ad personam*“ *Jean Monnet* postave predstavljaju nagrade namijenjene za Jean Monnet profesore koji omogućuju izlaganja na međunarodnoj razini i objavljuju publikacije.
4. *Jean Monnet centri izvrsnosti* su deklarirane multidisciplinarne strukture znanstvenih, društvenih i dokumentarnih resursa za studije europskih integracija i istraživanja unutar jednog ili više sveučilišta. Svaki centar mora biti pod vodstvom osobe Jean Monnet profesorskog položaja.
5. *Potpore za udruge profesora i istraživača* specijaliziranih na području europskih integracija čiji je cilj razvoj podučavanja i povećanje vidljivosti regionalnih ili nacionalnih znanstvenih ili fizičkih resursa u ovom području.
6. *Potpore za informiranje i istraživačke aktivnosti* su potpore za organizaciju konferencija, seminara i „okruglih stolova“ o europskim integracijama.
7. *Potpora za informiranje i istraživačke aktivnosti u sklopu „Učenje Europe u školama“* ima cilj prenijeti činjenice i znanje o EU i njenim institucijama te načinu funkcioniranja na razini osnovnih i srednjih škola te strukovnih obrazovanja i izobrazbe.
8. *Multilateralne istraživačke skupine Jean Monnet* su partnerstva između barem 3 Jean Monnet katedra iz 3 različite države koje dovode do kreacije integrirane akademske mreže sa zajedničkim istraživačkim planom i multidisciplinarnom sinergijom u području studija europskih integracija (EACEA, 2012).

Sjedište se nalazi u Bruxelles-u i aktivnosti su im centralizirane. Ciljevi ovog programa su:

- povećanje zaposlenosti i izgleda zapošljavanja mladim diplomantima, uključivanjem aspekata europskih dimenzija u njihovim istraživanjima;
- povećanje interesa u razumijevanju i sudjelovanju u EU kako bi se potaklo aktivno građanstvo;
- potpora mladim istraživačima i profesorima koji žele nastaviti istraživanja i voditi nastavu o europskim predmetima:

- povećanje prilika za akademsko osoblje u aspektu profesionalnog razvoja;
- povećanje kapaciteta institucijama da uče i istražuju o EU: poboljšani ili inovativni nastavni programi, povećan kapacitet privlačenja izvrsnih studenata, pojačana suradnja s partnerima iz drugih zemalja, povećana dodjela financijskih sredstava za izvođenje nastave i istraživanja unutar institucije;
- modernija, dinamičnija, posvećenija i profesionalna okolina unutar organizacije koja promiče profesionalni razvoj mladih istraživača i profesora, spremnost integriranja dobre prakse i novih EU predmeta u programe i inicijative te otvaranje sinergije s ostalim organizacijama (Jean Monnet, 2015).

Za vrijeme trajanja Programa za cjeloživotno učenje, potprogram je raspolagao budžetom od 170 milijuna eura kojima je financirano više od 4 tisuća projekata na području istraživanja europskih integracija u kojima je na godišnjoj razini sudjelovalo više od 1.700 profesora i 265 tisuća studenata (Thinking about Europe, 2014).

3.1.6. Transverzalni program

Transverzalni program omogućava potprogramima Comenius, Leonardo da Vinci, Erasmus i Grundtvig ostvarenje najboljih mogućih rezultata pomoću sljedećih aktivnosti koje su dostupne unutar ovog programa:

- *Suradnja i inovacije u obrazovnim politikama Programa za cjeloživotno učenje* obuhvaća aktivnosti za suradnju na stvaranju politika i inovacijama koje podupiru studijske boravke stručnjaka za obrazovanje i strukovno osposobljavanje te studije i komparativna istraživanja u tim područjima na europskoj razini. Glavni ciljevi su potpora razvitku politike i suradnje u cjeloživotnom učenju te osiguravanje primjerene nabave usporedivih podataka, statistika i analiza.
- *Učenje jezika* je važno zbog velike jezične raznolikosti unutar EU i može potaknuti gospodarski rast, osobni razvoj i interkulturni dijalog. Cilj aktivnosti je promicanje učenja jezika i jezična raznolikost u Europi.
- *Razvoj informacijsko - komunikacijske tehnologije* kako bi se iskoristila snaga informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) za razvijanje inovativne prakse obrazovanja i osposobljavanja, poboljšanje pristupa cjeloživotnom učenju i potporu razvijanju naprednih sustava upravljanja.
- *Širenje rezultata Programa za cjeloživotno učenje* (desiminacija i eksploatacija rezultata) s ciljem postizanja najvećeg mogućeg učinka, aktivnosti i projekata koji su financirani iz

samog programa, ili iz prethodnih programa, treba diseminirati što širem krugu potencijalnih korisnika. Stoga je nužno da se svaki projekt koji se financira sredstvima EU širi i koristi svoje rezultate (Transverzalni program, 2013).

Transverzalni je program dio Programa za cjeloživotno učenje koji pokriva cijelu vertikalu obrazovanja od vrtića do visokoškolskog obrazovanja te većinu aktivnosti provodi Izvršna agencija u Bruxellesu. Potprogram je raspolagao budžetom od 369 milijuna eura. Za vrijeme trajanja sedmogodišnjeg programa na temelju statističkih podataka sa službene stranice EACEA-e, izračunati su prosječni brojevi stipendija dodijeljenih za svaku ključnu aktivnost. Pa je tako za KA1 (*Suradnja i inovacije u obrazovnim politikama*) u prosjeku dodijeljeno 7 stipendija, za KA2 (*Učenje jezika*) 26, KA3 (*Razvoj informacijsko - komunikacijske tehnologije*) 25 te za KA4 (*Širenje rezultata Programa za cjeloživotno učenje*) dodijeljeno 10 stipendija na godišnjoj razini (Tablica 4.).

Tablica 4. Prikaz dodijeljenih stipendija za četiri aktivnosti Transverzalnog programa u razdoblju od 2007-2013. godine

	KA1	KA2	KA3	KA4
2007	6	26	22	12
2008	7	30	22	12
2009	6	26	25	12
2010	6	25	26	10
2011	3	24	28	7
2012	7	26	25	7
2013	12	22	27	8
Σ	7	26	25	10

*Izvor: izrada autora na temelju sabranih statističkih podataka sa službene stranice
Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2015*

4. ERASMUS + PROGRAM

Erasmus+ novi je program EU u području obrazovanja, osposobljavanja, mladih i sporta za razdoblje od 2014. – 2020. Ovim se programom nastoji pridonijeti rješavanju glavnih socioekonomskih izazova s kojima će se Europa suočavati do kraja desetljeća, zajedno s programom strategije Europa 2020 za rast, radna mjesta, socijalnu jednakost i uključivanje.

Program se nastavlja na postignuća ostvarena tijekom više od 25 godina provedbe europskih programa u području obrazovanja, osposobljavanja i mladih koji obuhvaćaju dimenziju suradnje unutar Europe i međunarodne suradnje. Erasmus + rezultat je integracije europskih programa koje je Komisija provodila u razdoblju od 2007. – 2013. godine. Novi nazivi za potprograme iz prethodnog razdoblja su: „*Erasmus+: Comenius*“, „*Erasmus+: Erasmus*“, „*Erasmus+: Erasmus Mundus*“, „*Erasmus+: Leonardo da Vinci*“, „*Erasmus+: Grundtvig*“, „*Erasmus+: Mladi na djelu*“, „*Erasmus+: Jean Monnet*“, i „*Erasmus+: Sports*“.

Programom Erasmus+ želi se ostvariti više nego u prethodnim programima time da se promiče sinergija i uzajamno poticanje u različitim područjima obrazovanja, uklanjanje granica između različitih aktivnosti i projekata, razvoj novih ideja, privlačenje sudionika iz poslovnog svijeta i poticanje novih oblika suradnje.

4.1. Ciljevi i glavne značajke Erasmus+ programa

Opći cilj programa je pridonijeti ostvarenju:

- ciljeva strategije Europa 2020, uključujući glavni obrazovni cilj⁶;
- ciljeva strateškog okvira za Europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020), uključujući odgovarajućih mjerila;
- održivog razvoja partnerskih država u području visokog obrazovanja;
- općeg cilja obnovljenog okvira za europsku suradnju u području mladih (2010. – 2018.);
- cilja razvoja europske dimenzije u sportu, posebno sportu na lokalnoj razini, u skladu s planom rada EU-a za sport;
- promicanje europskih vrijednosti u skladu s člankom 2. Ugovora o Europskoj uniji⁷ (Erasmus+ Vodič programa, 2015).

⁶ Glavni obrazovni cilj je smanjiti stopu prijevremenog napuštanja školovanja na manje od 10 % i povećati postotak visokoobrazovanih osoba na barem 40 % do 2020. godine

Jedna od glavnih značajka programa je priznavanje i vrednovanje vještina i kvalifikacija. Podupiru se alati EU-a za transparentnost i priznavanje vještina i kvalifikacija. Posebno Europass, Youthpass, Europski kvalifikacijski okvir (EKO), Europski sustav prijenosa i prikupljanja bodova (ECTS), Europski sustav bodova u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (ECVET) i mnogi drugi. Zajednička svrha im je osigurati lakše i bolje razumijevanje vještina i kvalifikacija unutar i izvan nacionalnih granica, u svim podsustavima obrazovanja i osposobljavanja i na tržištu rada bez obzira na to kako su stečene, formalnim obrazovanjem i osposobljavanjem ili drugim načinima učenja (poput radnog iskustva, volontiranja, internetskog učenja i sl.).

Erasmus+ ima snažnu međunarodnu dimenziju u pogledu suradnje s partnerskim državama, ponajviše u području visokog obrazovanja i mladih. U tom sektoru, program podupire sljedeće ključne mjere usmjerene ka suradnji:

- *međunarodna mobilnost* pojedinaca u cilju dobivanja bodova i združeni diplomski studiji Erasmus Mundus (u okviru Ključne mjere 1.), kojom se promiče mobilnost studenata i osoba iz partnerskih država te u partnerske države;
- *projekti jačanja sposobnosti u visokom obrazovanju* (u okviru Ključne mjere 2.) kojima se promiču suradnja i partnerstva koja utječu na modernizaciju i internacionalizaciju ustanova i sustava visokog obrazovanja u partnerskim državama, s posebnim naglaskom na partnerske države u susjedstvu EU-a;
- *potpora dijalogu o politici* (u okviru Ključne mjere 3.) putem mreže stručnjaka za reformu visokog obrazovanja u partnerskim državama u susjedstvu EU-a, međunarodnih udruženja studenata, dijaloga o politici s partnerskim državama i međunarodnih promidžbenih događanja;
- aktivnosti programa *Jean Monnet* u cilju poticanja poučavanja, istraživanja i razmišljanja u području europskih studija diljem svijeta (Erasmus+ Vodič programa, 2015).

⁷ Unija je utemeljena na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, ravnopravnosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava manjina. Te su vrijednosti zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i ravnopravnost žena i muškaraca.

4.2. Struktura i proračun Erasmus+ programa

U svrhu ostvarenja svojih ciljeva, program provodi sljedeće aktivnosti:

Ključna mjera 1. – Mobilnost pojedinaca

Ova mjera podupire *mobilitet učenika i osoblja* (prilike za studente, vježbenike, mlade ljude i volontere, nastavnike i učitelje, osobe koje rade s mladima, osoblje i obrazovne ustanove) kako bi doživjeli iskustvo učenja i/ili rada u drugoj državi; *združeni diplomski studiji Erasmus Mundus* (integrirani međunarodni studijski programi visoke razine koji provode konzorcij ustanova visokog obrazovanja koji dodjeljuju stipendije najboljim studentima diplomskih studija u cijelom svijetu); *zajmovi za diplomске studije u okviru Erasmus+* (studenti u visokom obrazovanju iz partnerskih država mogu u okviru programa dobiti zajam za odlazak na diplomski studij u inozemstvo).

Ključna mjera 2. – Suradnja za inovacije i razmjena dobre prakse

U okviru ove mjere podupiru se transnacionalna *strateška partnerstva* usmjerena na razvoj inicijativa u jednom ili više područja obrazovanja, osposobljavanja i mladih i promicanje inovacija, razmjene iskustava i znanja između različitih vrsta organizacija uključenih u obrazovanje, osposobljavanje i mlade ili u drugim mjerodavnim područjima; *udruženja znanja* između ustanova visokog obrazovanja i poduzeća čiji je cilj poticanje inovacija, poduzetništva, kreativnosti, zapošljivosti, razmjene znanja i/ili multidisciplinarnog podučavanja i učenja; *udruženja sektorskih vještina* kojima se podupire izrada i pružanje zajedničkih kurikuluma, programa i metoda učenja i podučavanja za strukovno obrazovanje koji se temelje na dokazima o trendovima u određenom sektoru gospodarstva i vještinama koje su potrebne za rad u jednom ili više poslovnih sektora; *projekti jačanja sposobnosti* kojima se podupire suradnja s partnerskim državama u području visokog obrazovanja i mladih koji ima cilj podržati organizacije/ustanove i sustave u njihovom postupku modernizacije i internacionalizacije; platforme za IT potporu, poput *e-Twinning-a*, *Europske platforme za obrazovanje odraslih (EPALE)* i *Europski portal za mlade*, koji omogućuju virtualni prostor za suradnju, baze podataka s mogućnostima, zajednice prakse i druge online usluge za učitelje, voditelje osposobljavanja i praktičare u području školskog obrazovanja i obrazovanja odraslih te za mlade ljude, volontere i osobe koje rade s mladima u Europi i izvan nje.

Ključna mjera 3. – Potpora za reformu politike

Ova mjera podupire *znanja u području obrazovanja, osposobljavanja i mladih* za donošenje politika na temelju dokaza i praćenje u okviru Europe 2020.; *inicijative za inovacije u području politika* za promicanje razvoja inovativnih politika između sudionika i omogućavanje javnim tijelima da ispituju učinkovitost inovativnih politika putem ispitivanja na terenu utemeljenih na čvrstim metodologijama ocjenjivanja; *potpora europskim alatima politika* za olakšavanje transparentnosti i priznavanje vještina i kvalifikacija te prijenos bodova, za poticanje osiguranja kvalitete, podržavanje vrjednovanja neformalnog i informalnog učenja, upravljanja vještinama i savjetima (ova aktivnost uključuje potporu mrežama kojom se olakšava razmjena diljem Europe, učenje i radna mobilnost građana i razvoj fleksibilnih puteva učenja između različitih područja obrazovanja, osposobljavanja i mladih); *suradnja s međunarodnim organizacijama* priznate stručnosti i analitičke sposobnosti (npr. OECD), za jačanje učinka i dodane vrijednosti politika u područjima obrazovanja, osposobljavanja i mladih; *dijalog sa sudionicima, promicanje politika i programa* s javnim tijelima, pružateljima usluga i sudionicima u području obrazovanja, osposobljavanja i mladih (Erasmus+ Vodič programa, 2015).

Aktivnosti *Jean Monnet* programa unutar ovog programa podupiru *akademske module, katedre, centre izvrsnosti* u cilju produbljivanja poučavanja u studijima o europskim integracijama koju su ugrađeni u službeni kurikulum ustanove visokog obrazovanja te u cilju provedbe, praćenja i nadzora istraživanja sadržaja EU-a (s ciljem osiguranja dubinskog poučavanja o pitanjima europskih integracija za buduće stručnjake u područjima za kojima postoji potražnja na tržištu rada te istovremeno poticati, savjetovati i voditi mlade generacije učitelja i istraživača u područjima projekata europskih integracija); *dijalog o politici s akademskim svijetom* putem mreže za jačanje suradnje između sveučilišta u Europi i svijetu i projekata za inovacije i uzajamno poticanje i širenje sadržaja EU-a namijenjenog za promicanje rasprava, razmišljanja o pitanjima EU-a i za povećanje znanja o EU-u i njegovim procesima; *potpora ustanovama i udrugama* za organizaciju i provedbu aktivnosti udruženja koja se bave studijima i pitanjima u EU-u te za objavu činjenica o EU-u širokoj javnosti uz poticanje aktivnog europskog građanstva; *studije i konferencije* u cilju pružanja novih zaključaka i konkretnih prijedloga donositeljima politika na temelju kritičnih, neovisnih akademskih stajališta i u cilju razmišljanja o postojećim pitanjima EU-a.

Aktivnostima u području *sporta* podupiru se *suradnička partnerstva* (čiji je cilj promicanje integriteta sporta, podupiranje inovativnih pristupa provedbi načela EU-a o dobrom upravljanju u sportu, strategija EU-a u području socijalne uključenosti i jednakih mogućnosti, poticanje sudjelovanja u sportovima i tjelesnim aktivnostima te podupiranje provedbe smjernica EU-a o dvojnim karijerama sportaša), *neprofitna europska sportska događanja* (na kojima su određene organizacije zadužene za pripremu, organizaciju i praćenje određenog događanja), *poboljšanja baze dokaza za izradu politika putem studija* (prikupljaju se podaci, ankete, mreže, provode konferencije i seminari kojima se širi dobra praksa iz država sudionica u programu i sportskih organizacija te jačaju se mreže na razini EU-a kako bi nacionalni članovi tih mreža imali koristi od sinergije i razmjene s partnerima) te *dijalog s mjerodavnim europskim sudionicima* (odnosi se na godišnji Sportski forum EU-a i potpora događanjima Sportskog predsjedništva koja organiziraju države članice koje u tom trenutku predsjedaju EU-om).

Ukupni proračun za sedmogodišnje razdoblje (2014.-2020.) iznosi 14.774 milijardi eura što je 40% više u odnosu na prethodni te osigurano je 1.68 milijardi eura za aktivnosti financiranja s trećim zemljama (partnerskim zemljama). Proračun je raspodijeljen na mobilnost u svrhu učenja za pojedince, najmanje 63%, suradnja u inovacijama i razmjena dobrih praksi, najmanje 28% te na podršku reformi politika otpada 4,2% (*Erasmus+ at a glance, 2015*).

4.3. Provedba Erasmus + programa

Europska komisija odgovorna je za provedbu programa time što upravlja proračunom i stalno određuje prioritete, ciljeve i kriterije za program. Ona vodi i prati opću provedbu, praćenje i ocjenjivanje programa na europskoj razini te snosi opću odgovornost za nadzor i koordinaciju struktura zaduženih za provedbu programa na nacionalnoj razini. Na europskoj razini, *Izvršna agencija* odgovorna je za provedbu centraliziranih aktivnosti programa i za potpuno upravljanje životnim ciklusom tih projekata, od promicanja programa, analize zahtjeva za bespovratna sredstva, praćenja projekta na licu mjesta, do širenja rezultata projekta i Programa.

Europska komisija je putem Izvršne agencije odgovorna za:

- provođenje studija u područjima obuhvaćenim Programom;
- provođenje istraživanja i aktivnosti temeljenih na dokazima putem mreže Eurydice⁸;
- poboljšanje vidljivosti i sustavnog učinka Programa putem širenja i iskorištavanja aktivnosti programskih rezultata;
- osiguranje ugovornog upravljanja i financiranja tijela i mreža koje se podupiru iz programa Erasmus+;
- upravljanje pozivima na podnošenje ponuda za pružanje usluga u okviru Programa.

Nacionalne agencije provode decentralizirane aktivnosti Programa i odgovorne su za provedbu proračuna. Program ima namjeru približiti se korisnicima i prilagoditi različitostima nacionalnih sustava obrazovanja i osposobljavanja i sustava za mlade. Stoga, država sudionica imenuje jednu ili više nacionalnih agencija koje promiču i provode program na nacionalnoj razini i djeluju kao poveznica između Europske komisije i organizacija sudionica na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Osnovne zadaće nacionalnih agencija su:

- pružiti odgovarajuće informacije o programu Erasmus+;
- upravljati poštenim i transparentnim postupkom odabira prijedloga projekata koji će se financirati u njihovoj zemlji;
- pratiti i ocjenjivati provedbu Programa u njihovoj zemlji;
- pružiti potporu podnositeljima projektnih prijedloga i organizacijama sudionicama tijekom životnog vijeka projekta;
- učinkovito surađivati s mrežom svih nacionalnih agencija i Europskom komisijom;
- osigurati vidljivost Programa;
- promicati širenje i iskorištavanje rezultata Programa na lokalnoj i nacionalnoj razini (EACEA, 2015).

Nacionalne agencije zadužene su pružiti potporu korisnicima kroz sve faze programa kako bi svima omogućile jednake mogućnosti, pružile više potpore ciljanim skupinama programa putem sustava savjetovanja, praćenja i treniranja koji su prilagođeni individualnim potrebama. Ostala tijela koja su uključena u provedbu Programa su mreža Eurydice, službe za potporu e-Twinningu, EPALE, Nacionalni uredi za Erasmus+, mreža stručnjaka za reformu visokog

⁸ Eurydice je mreža koja se primarno bavi strukturama obrazovanja i organizaciji obrazovanja na svim razinama unutar europskog sustava obrazovanja

obrazovanja (HERE), mreža Euroguidance, Nacionalni Europass centri, Nacionalni informacijski centri za akademsko priznavanje (NARIC), mreža nacionalnih timova stručnjaka ECVET-a, resursni centri za mlade SALTO te mreža Eurodesk.

4.4. Sudionici u programu

Sudionici u projektima Programa moraju biti državljani zemlje sudionice programa, dok su neke aktivnosti dostupne i sudionicima iz partnerskih zemalja. Ciljane skupine koje sudjeluju u određenim projektima koji se smatraju i općenitim uvjetima:

- projekti u području *visokog obrazovanja* - studenti, nastavnici i profesori u sustavu visokog obrazovanja, zaposlenici ustanova visokog obrazovanja te voditelji osposobljavanja i stručnjaci u poduzećima;
- projekti u području *strukovnog obrazovanja i osposobljavanja* - naučnici i studenti u strukovnom obrazovanju, stručnjaci i voditelji osposobljavanja u strukovnom osposobljavanju, zaposlenici organizacija za početno strukovno obrazovanje, voditelji osposobljavanja i stručnjaci u poduzećima;
- projekti u području *školskog obrazovanja* - ravnatelji škola, nastavnici i školsko osoblje, učenici u predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju;
- projekti u području *obrazovanja odraslih* - članovi organizacija za obrazovanje odraslih, voditelji osposobljavanja, osoblje i učenici u sustavu obrazovanja odraslih;
- projekti u području *mladih* - mladi u dobi od 13 do 30 godina, osobe koje rade s mladima, osoblje i članovi organizacija aktivnih u području mladih;
- projekti u području *sporta* - stručnjaci i volonteri u području sporta, sportaši i treneri.

Organizacije sudionice predaju i upravljaju projektima u okviru Programa i predstavljaju sudionike. U slučaju prihvata projekta, organizacija koja je predala prijedlog projekta postaje korisnik bespovratnih sredstava programa Erasmus+ te potpisuje ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava ili dobiva odluku o bespovratnim sredstvima na temelju koje imaju pravo na dobivanje financijske potpore za provedbu projekta. Općenito pravilo je da organizacije koje sudjeluju dolaze iz zemalja sudionica u programu, međutim postoje i aktivnosti u kojima mogu sudjelovati organizacije iz partnerskih zemalja, pogotovo u području visokog obrazovanja i mladih.

Države sudionice u svim aktivnostima Programa su svih 28 punopravnih članica EU i države koje su izvan EU-a poput Makedonije, Islanda, Lihtenštajna, Norveške i Turske.

Partnerske države mogu sudjelovati samo u nekim aktivnostima sukladno određenim kriterijima ili uvjetima. Financijska sredstva dodjeljuju se organizacijama u državama čije je državno područje priznato međunarodnim pravom te ukoliko su im prijedlozi projekta u skladu s općim vrijednostima EU-a (poštivanje ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, ravnopravnosti, vladavine prava i poštivanja ljudskih prava, uključujući prava pripadnika manjina). Partnerskim državama smatraju specifične države koje su podijeljene u 12 regija svijeta, poput država u susjedstvu s EU-a (podijeljene u četiri regije - Zapadni Balkan, zemlje Istočnog partnerstva, zemlje južnog Mediterana te Ruska Federacija) te ostale države svijeta koje su grupirane unutar osam regija (Vidi Prilog 2.).

5. MOBILNOST U VISOKOM OBRAZOVANJU UNUTAR PROGRAMA ZA CJELOŽIVOTNO UČENJE

Erasmus program od 1987. godine i u sklopu Programa za cjeloživotno učenje omogućio je tri milijuna studentskih razmjena te simbolizira najpopularniji program unutar Europske unije. Potpora studentske mobilnosti dodatno je ojačana kroz Erasmus + koji je zamijenio prethodni program te namjerava pružiti potporu dodatnim dva milijuna studenata u sljedećih sedam godina. Razdoblje provedeno u inozemstvu ponajprije pomaže mladim ljudima stjecanje potrebnih vještina kako bi napredovali na tržištu rada u pogledu stečenog znanja stranog jezika i povećanja multikulturalne svijesti i prilagodljivosti te smanjenju nezaposlenosti. Erasmus je imao proračun od 3.1 milijarde eura te tijekom tog razdoblja sudjelovalo je 33 zemalja, 27 zemalja članica EU, Hrvatska, Island, Lihtenštajn, Norveška, Švicarska i Turska. U 1987. godini, omogućeno je iskustvo razmjene 3.244 studenata iz 11 zemalja, dok je nakon 25 godina program povećan gotovo 80 puta s kapacitetom od 250 tisuća studentskih i 46 tisuća nastavnih i nenastavnih razmjena. Od samog pokretanja, program je imao konstantan rast, ne samo broja sudionika, već i kvalitete i pružanja raznovrsnih aktivnosti (On the way to Erasmus+, 2013).

Putem Erasmusa, mobilnost studenata podržana je od strane inozemnih kompanija koje su zaposlile gotovo 200 000 studenata. Stoga, sve se više radnih mjesta financira putem Erasmus+ programa kako bi studenti mogli odraditi stručnu praksu u inozemstvu. Nastavno i nenastavno osoblje može također imati koristi od potpore EU-a, poput držanja predavanja ili usavršavanja u inozemstvu te visokoobrazovne institucije imaju mogućnost ugostiti zaposlenike iz kompanija kako bi prenijeli praktično znanje. Erasmus+ ima namjeru dodatno poticati mobilnost osoblja jer je to ključ poboljšanja kvalitete predavanja i učenja, kao i povećanje međunarodnih dimenzija kurikuluma i internacionalizacije sveučilišta. Novi program potiče suradnju između sveučilišta te od 2012. godine broji preko 4.400 članova visokih učilišta. Većina ustanova koje su sudjelovale u programu uvele su novine u načinu predavanja i učenja, razvile kurikulume, priznaju razdoblja provedena na drugim sveučilištima, pružaju službe za studente, suradnju s korporacijama i institucionalno upravljanje. Novi program inzistira na dodatnom jačanju tih aktivnosti pomoću strateških partnerstva i zajednicama znanja.

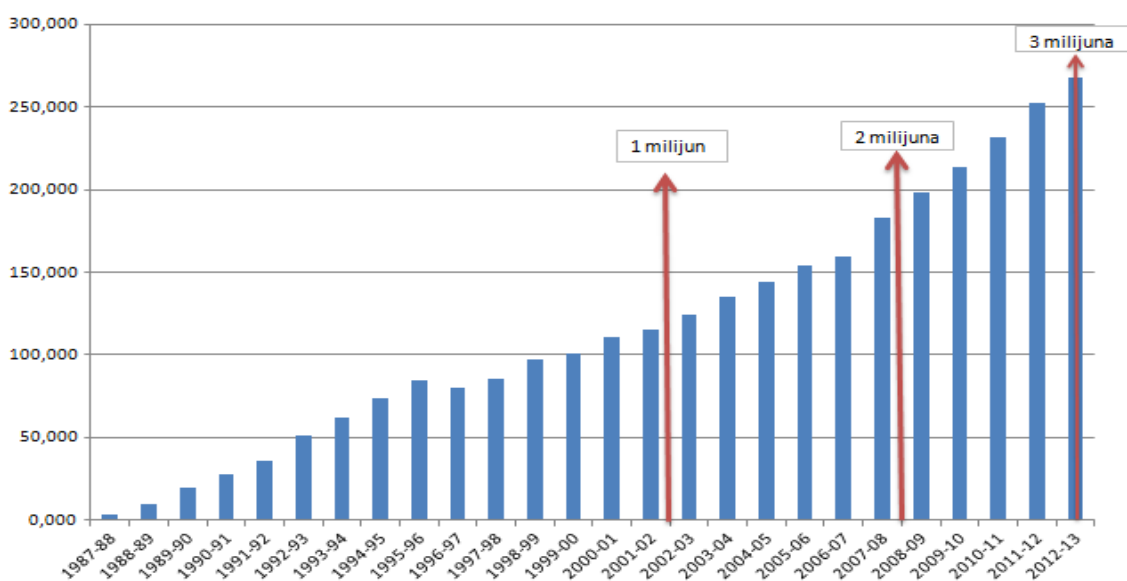
Mobilnost unutar Erasmusa unaprijedila je internacionalizaciju europskog sustava visokog školstva, doprinijela njihovom osuvremenjivanju i olakšala uvođenje Bolonjskog

procesa. Štoviše, nadovezuje se na ciljeve Bolonjskog procesa da do 2020. godine najmanje 20% svih studenata na europskom prostoru provedu jedan period studiranja ili izobrazbe izvan svoje zemlje. Program se smatra uspjehom na cijelom kontinentu te je zadaća novog programa Erasmus+ očuvati tradiciju dobre prakse.

5.1. Mobilnost studenata

U sedmogodišnjem razdoblju trajanja Programa za cjeloživotno učenje, Erasmus program rezultirao je porastom sudjelovanja studenata u svakoj idućoj godini. Prema izvješću Europske komisije *A Statistical Overview of the ERASMUS Programme*, zabilježena su sljedeća povećanja pa tako su države Cipar i Turska povećale mobilnost gotovo dvostruko, dok su 11 zemalja zabilježile porast od 50% do 85%, a to su Danska, Litva, Malta, Slovačka, Grčka, Bugarska, Nizozemska, Estonija, Španjolska, Slovenija i Irska (poredane od najmanjoj prema najvećoj mobilnosti). Zatim, 12 država je povećalo mobilnost u rasponu od 30% do 49%, a to su Rumunjska, Portugal, Norveška, Švedska, Belgija, Velika Britanija, Italija, Finska, Francuska, Letonija, Njemačka i Republika Češka, dok su 5 država zabilježile rast niži od 30% odnosno Poljska, Austrija, Island, Mađarska i Luksemburg. S druge strane, samo je Lihtenštajn zabilježio pad. Republika Hrvatska je sudjelovala u programu od 2009-10. godine te je Švicarska počela sudjelovati u 2011-12. godini. Na sljedećoj slici prikazuje se porast broja sudionika u programu od 1987-88. do 2012-13. godine (Graf 7.).

Graf 7. Broj sudionika u Erasmus programu od 1987-88. do 2012-13. godine

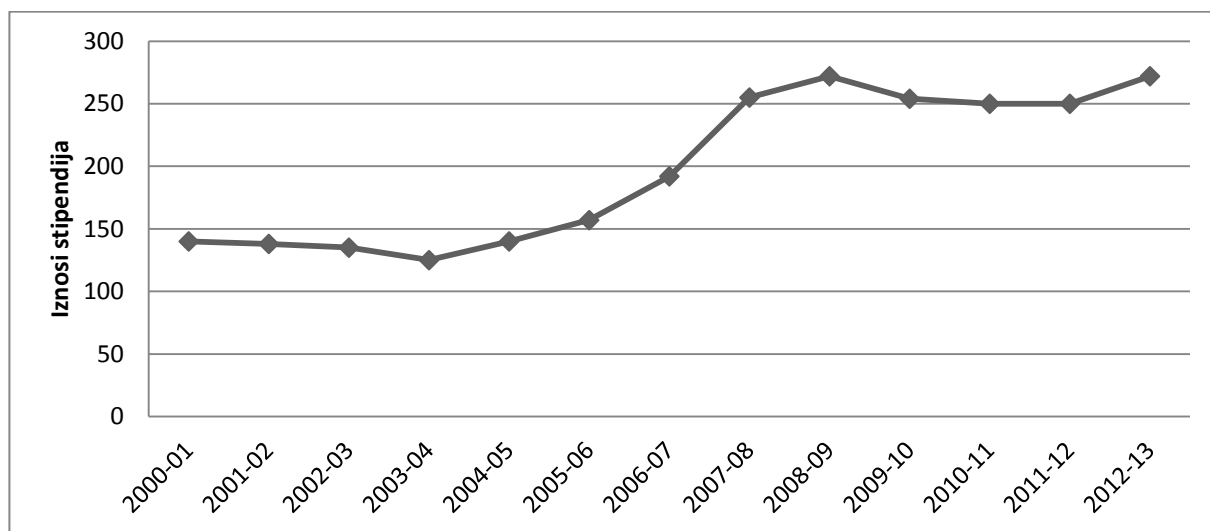

Izvor: *Erasmus Facts, Figures and Trends, Education and Training, 2014*

Vidljiva je tendencija rasta kroz sve godine, osim u 1996-97. godini te je u 2001-02. u programu sudjelovalo milijun sudionika, 2 milijuna je doseglo u 2007-08. godini i tijekom posljednje akademske godine ostvareno je preko 3 milijuna razmjena.

Stipendije koje se dodjeljuju služe kako bi pokrile dio troškova putovanja i općenito troškove života za vrijeme razmjene. Proračun je podijeljen na 33 nacionalna proračuna u skladu s određenim kriterijima dodjeljivanja. Mjesečni iznos ovisi o državi domaćinu i vrsti mobilnosti. Uglavnom je razmjena u svrhu odrađivanja stručne prakse plaćena više. Kroz godine povećavao se proračun za Erasmus program pa su sukladno porasli i iznosi prosječnih mjesečnih stipendija. Graf 8. prikazuje kretanja prosječnih mjesečnih iznosa stipendija od 2000-01. do 2012-13. godine.

Graf 8. Iznosi prosječnih individualnih mjesečnih stipendija od 2000-01. do 2012-13. godine

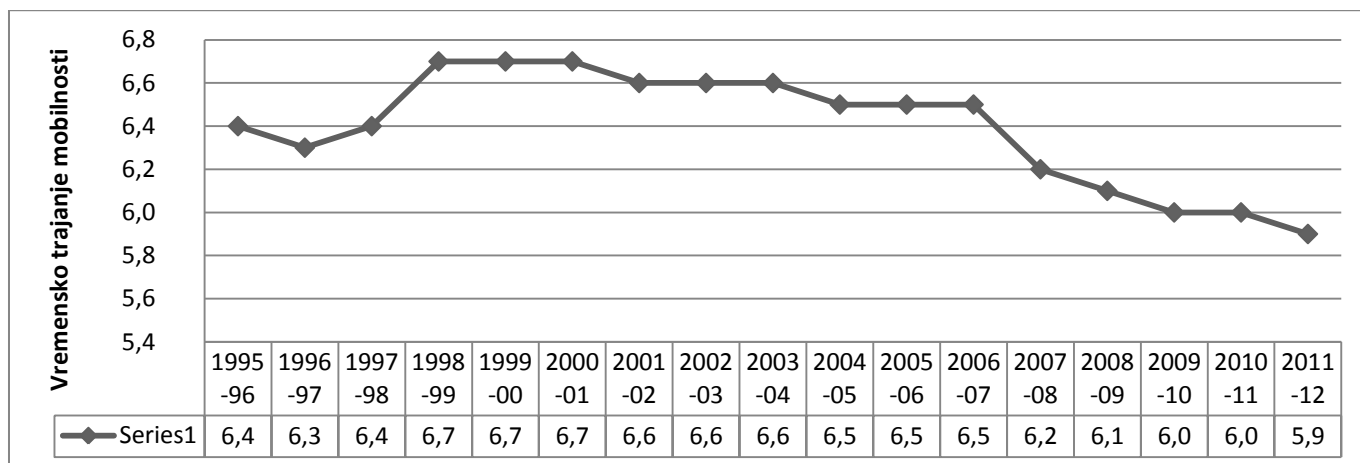
Izvor: izrada autora prema podacima iz izvješća Erasmus Facts, Figures and Trends, Education and Training, 2014

Vidljive su oscilacije u iznosima financiranja pretežito kao posljedica utjecaja svjetskih kriza koje nisu izostavile niti sektor obrazovanja. Inicijalna stipendija iz 2000-01. godine iznosila je 140 eura te se četiri godine smanjivala dok nije došla do najmanjeg iznosa od 125 eura. Naredne godine zabilježile su konstantan rast sve do 2008-09. godine kada je iznosila 272 eura nakon koje slijedi pad sve do 2012-13. akademske godine.

Prosječno trajanje razmjene bilo je 6 mjeseci i ostalo je nepromijenjeno kroz prošlo desetljeće. Prosječan vijek studiranja u stranoj zemlji bio je 6,3 mjeseca, dok je trajanje

stručne prakse iznosilo 4,3 mjeseca. Za vrijeme Programa za cjeloživotno učenje prosječno vremensko trajanje se smanjivalo, od maksimalnih 6,2 do 5,9 mjeseci u akademskoj godini 2011-12. što je vidljivo na Grafu 9.

Graf 9. Prosječno vremensko trajanje mobilnosti od 1995-96. do 2011-12. godine

Izvor: izrada autora prema podacima iz izvješća On the way to ERASMUS+ A Statistical Overview of the ERASMUS Programme in 2011-12, 2013

Europska komisija svake godine objavljuje izvješće s podacima napretka Erasmus programa pod nazivom *On the way to Erasmus+*. Posljednje izvješće objavljeno je 2014. godine i odnosi se na akademsku godinu 2012-13. koja je ujedno i posljednja godina provedbe Programa cjeloživotnog učenja (Tablica 5.). Kako bi se analizirali i prokomentirali podaci, paralelno je korišteno i izvješće iz prethodne akademske godine, 2011-12. (Prilog 2). Iz tog izvješća koriste se podaci u svrhu usporedbe povećanja ili smanjenja pojedinih parametara koji se spominju u analizi.

Tablica 5. Mobilnosti studenata u sklopu Erasmus programa za akademsku godinu 2012-13.

	Oblik studentske mobilnosti		Ukupno
	Studiranje	Odrađivanje stručne prakse	Studentska mobilnost
Ukupan broj Erasmus studenata	212.522	55.621	268.143
Prosječna EU stipendije (u EUR)	253	376	272
Prosječno trajanje razmjene (u mjesecima)	6,2	4,7	5,8
Broj studenata s posebnim potrebama	339	49	388
Države s najviše odlaznih studenata	ES, DE, FR, IT, TR	FR, DE, ES, UK, PL	ES, DE, FR, IT, PL
Države s najviše odlaznih studenata (% udjela od ukupne studentske populacije)	LU, LI, ES, LT, LV	LV, LI, LT, EE, MT	LU, LI, LV, LT, ES
Države s najviše dolaznih studenata	ES, FR, DE, UK, IT	UK, ES, DE, FR, IT	ES, DE, FR, UK, IT
Prosječna dob studenata	22,4	22,9	22,5
Broj visokoobrazovnih ustanova koje su slale studente u 2011-12	2.325	2.675	3.267
Spolna podjela (% ženskog spola)	60,6%	61,9%	60,9%

Izvor: izrada studenta na temelju podataka iz izvješća Erasmus – Facts, Figures & Trends; The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2012-2013, 2014.

U razdoblju od 2012-13. akademske godine, 268.143 studenata studiralo je ili odradilo stručnu praksu u stranoj zemlji, što predstavlja povećanje od 6% u odnosu na prethodnu godinu. Kao i u protekloj akademskoj godini, Španjolska je imala najviše odlaznih Erasmus sudionika s brojem od 39.249. Zatim ju slijede Francuska, Njemačka, Italija i Poljska. Prema veličini studentske populacije najveći broj odlaznih studenata evidentirano je u Luksemburgu, Lihtenštajnu, Latviji, Letoniji i Španjolskoj. Najpopularnija destinacija među europskim studentima bila je Španjolska, koju je posjetilo 40.202 studenata, slijede Njemačka, Francuska, Velika Britanija i Italija. Prosječna mjesečna stipendija za studente, koja obuhvaća i studiranje i odrađivanje stručne prakse, iznosila je 272 eura, što je povećanje od 9% u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila skoro 250 eura. Broj studenata koji nije primio Erasmus stipendiju iznosio je 6.621 odnosno 2,5% ukupne populacije mobilnih studenata. Prosječno vremensko trajanje razmjene je gotovo šest mjeseci i ostalo je konstantno cijelo desetljeće. Program podržava i participaciju studenata s posebnim potrebama tako što im omogućuje održavanje nastave. Broj studenata s posebnim potrebama porastao je u

posljednjih nekoliko godina pa je u 2012.-2013. godini 388 studenata primilo dodatna sredstva kako bi sudjelovali u programu što je 15% više u odnosu na prethodnu godinu. Unatoč povećanju, ovaj broj ostao je relativno nizak. Od ukupno 4.651 institucija koje imaju Erasmus sveučilišnu povelju, 3.388 europskih sveučilišta je poslalo svoje studente na razmjenu.

Ukoliko se osvrnemo samo na mobilnost u svrhu **studiranja**, to je najčešća aktivnost koja studentima pruža mogućnost razmjene u periodu od 3 do 12 mjeseci. U 1987-88. godini, 3.244 je primilo stipendiju za studiranje u stranoj zemlji, dok je u 2012-13. godini, od ukupno 268.143, 212.522 studenata studiralo u inozemstvu što je 3,8% više u odnosu na godinu ranije. Najveći broj mobilnih studenata dolazi iz Španjolske, zatim slijede Njemačka, Francuska i Italija. Ujedno, te zemlje imaju i najveću studentsku populaciju u Europi i primaju gotovo dvostruko više dolaznih studenata u odnosu na odlazne što ih čini najatraktivnijim destinacijama. Prethodi Španjolska zatim slijede ju Francuska, Njemačka, Velika Britanija i Italija. Prosječno trajanje razmjene na stranom sveučilištu iznosi 6,2 mjeseci te je prosječni iznos stipendija iznosio 253 eura. Najveći udio mobilnih studenata čine studenti društvenih znanosti, ekonomije i prava (41%), zatim slijede studenti humanističkih znanosti i umjetnosti (21,9%), tehničkih znanosti (15,6%), prirodnih znanosti, matematike i računalstva (7,6%) i medicinski stručnjaci (6%) (Erasmus – Facts, Figures & Trends, 2014:8).

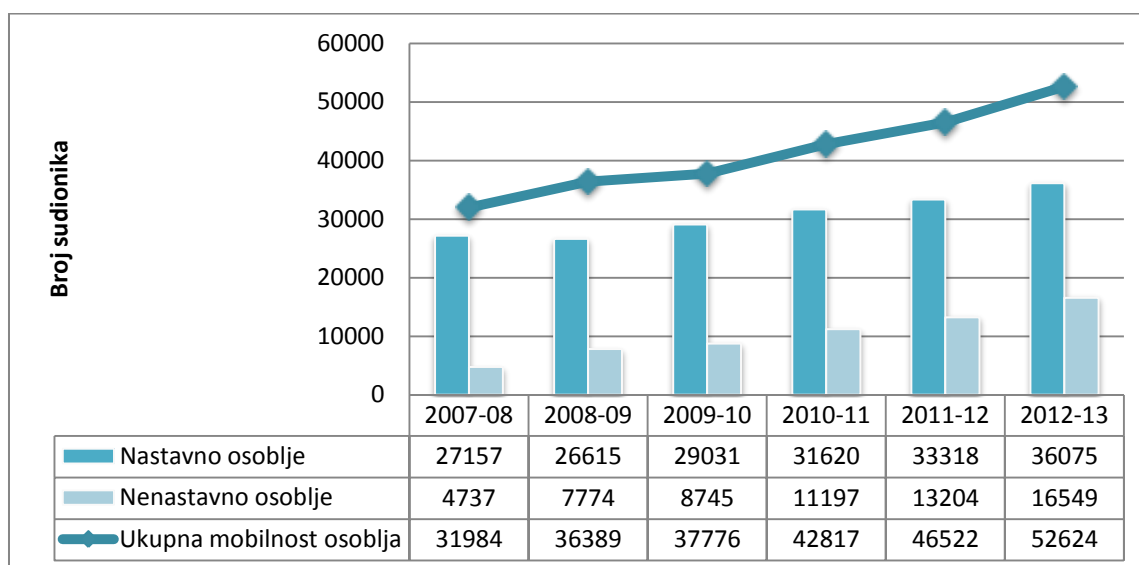
Erasmus omogućuje studentima i odrađivanje **stručne prakse** u stranim kompanijama. Privremenim radom u nekoj kompaniji ili organizaciji daje studentima bolje razumijevanje ostalih gospodarstava i razvija određene vještine. Od 2007. godine i do 2013. godine dodijeljena pružena su preko 210 tisuća radnih mjesta u sklopu Programa. Stipendisti mogu provesti od 3 do 12 mjeseci u inozemstvu ili 2 do 12 mjeseci u slučaju kratkog ciklusa. Od ukupno 268.143 stipendiranih studenata u 2012-13. godini, 55.621 odrađivalo je stručnu praksu, što je povećanje od 16% u odnosu na prethodnu godinu. Mobilnost u svrhu stručne prakse čini 21% udjela od ukupnih Erasmus stipendista u razdoblju od 2012-13. godine. Najviše odlaznih studenata je iz Francuske, Njemačke, Španjolske, Velike Britanije i Poljske, dok su najpopularnije destinacije bile Velika Britanija, Španjolska, Njemačka, Francuska i Italija. Prosječno trajanje studentske prakse bilo je 4,7 mjeseci te je mjesečna stipendija iznosila 376 eura, što je povećanje od 5% u odnosu na protekle godine. Najveći udio stipendista čine studenti društvenih znanosti, ekonomije i prava (30,8%), zatim studenti humanističkih znanosti i umjetnosti (17,3%) i studenti tehničkih znanosti (16,7%) (Erasmus – Facts, Figures & Trends, 2014:10).

5.2. Mobilnost nastavnog i nenastavnog osoblja

Mobilnost nastavnog osoblja popularizirala se od 1997. godine. Od osnutka Programa za cjeloživotno učenje, mobilnost osoblja proširila se i priključila nenastavno osoblje, kako bi pružila mogućnost dodatnog obrazovanja, pozivanjem zaposlenika iz kompanija u svrhu održavanja predavanja na njihovim institucijama. Od pokretanja, provedeno je preko 350 tisuća razmjena nastavnog i nenastavnog osoblja. Mobilnost osoblja ima cilj obogatiti iskustvo sudionika kako bi doprinijeli internacionalizaciji i modernizaciji visokog obrazovanja putem suradnje između visokih obrazovnih institucija i zaposlenika.

Za vrijeme trajanja programa, 6 zemalja zabilježilo je povećanje mobilnosti osoblja za 100%, a to su Lihtenštajn, Luksemburg, Poljska, Rumunjska, Slovenija i Turska. Nadalje, 11 zemalja povećalo je mobilnost od 50% do 95% poput Bugarske, Danske, Estonije, Španjolske, Mađarske, Islanda, Litve, Nizozemske, Norveške i Slovačke. Ostalih 13 zemalja bilježi povećanje od 30% do 47%, a to su Austrija, Belgija, Cipar, Republika Češka, Njemačka, Finska, Irska, Italija, Letonija, Malta, Portugal, Švedska i Velika Britanija. Republika Hrvatska počela je sudjelovati od 2009-10., dok je Švicarska od 2011-12. akademske godine (Erasmus Facts, Figures & Trends, 2014).

Graf 10. Kronološki prikaz povećanja sudionika u mobilnosti osoblja u razdoblju od 2007-08. do 2012-13. Godine

Izvor: izrada autora prema podacima Erasmus Facts, Figures & Trends The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2012-2013, 2014

Kroz godine zabilježen je konstantan porast sudjelovanja nastavnog i nenastavnog osoblja za vrijeme Programa za cjeloživotno učenje pa je tako od početka trajanja programa do njegovog završetka povećan broj za 64% vidljivo u Grafu 10.

Tablicom 6. prikazani su statistički podaci mobilnosti nastavnog osoblja u akademskoj godini 2012-13., posljednjoj u sklopu Programa za cjeloživotno učenje. Unutar objašnjenja, podaci se uspoređuju s onima iz prethodne 2011-12. akademske godine (Prilog 3.).

Tablica 6. Mobilnosti nastavnog i nenastavnog osoblja u sklopu Erasmus programa za akademsku godinu 2012-13.

	Oblik mobilnosti osoblja		Ukupno
	Nastavno osoblje	Nenastavno osoblje	Mobilnost osoblja
Ukupan broj razmjene Erasmus osoblja	36.075	16.549	52.624
Prosječno trajanje razmjene (u danima)	5,6	6,1	5,7
Prosječne EU stipendije (u EUR)	702	776	725
Broj osoblja s posebnim potrebama	12	16	28
Države s najviše odlaznog osoblja	PL, ES, DE, TR, FR	PL, ES, TR, DE, RO	PL, ES, TR, DE, FR
Države s najviše dolaznog osoblja	ES, DE, IT, FR, PL	DE, ES, UK, IT, FR	ES, DE, IT, FR, UK
Broj visokoobrazovnih ustanova koje su slale studente u 2011-12	2.178	1.882	2.391
Spolna podjela (% ženskog spola)	43,7%	66,8%	51%

Izvor: izrada autora na temelju podataka iz izvješća Europske komisije, Erasmus – Facts, Figures & Trends; The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2012-2013, 2014.

Proračun koji je pokrivao ovu vrstu mobilnosti iznosio je 7% od ukupnog Erasmus proračuna. U posljednjoj akademskoj godini Programa cjeloživotnog učenja, u razmjeni sudjelovalo je 52.624 sudionika, što je povećanje od 13,1% u odnosu na protekle godine. Udio nastavnog osoblja iznosio je 68,6%, a nenastavnog 31,4%. Udio potonjeg se u odnosu na 2007-08. godinu povećao gotovo dvostruko, kada je iznosio 15%. Prosječno trajanje razmjene iznosi 5,7 dana dok je prosječna stipendija iznosila 725 eura. Najviše sudionika dolazi iz Poljske, zatim Španjolske, Turske, Njemačke i Francuske. Top pet najpopularnijih destinacija za nastavno i nenastavno osoblje su Španjolska, Njemačka, Italija, Francuska i Velika Britanija (Erasmus – Facts, Figures & Trends, 2014:10).

Mobilnost nastavnog osoblja u akademskoj godini 2012-13.

Mobilnost nastavnog osoblja pruža zaposlenicima visokoobrazovnih ustanova da održave nastavu ili obave stručno osposobljavaju od minimalno jednog dana do šest tjedana u stranom sveučilištu. Od njegovog uvođenja, broj mobilnih sudionika konstantno raste. Od ukupno 52.624 sudionika u 2012-13. godini, nastavno osoblje je sačinjavalo 36.075, tj. došlo je do rasta od 8,3% u odnosu na proteklu godinu. U prosjeku, nastavnici su predavali 8,3 sata u periodu od 5,6 dana. Taj rezultat dovodi do smanjenja u odnosu na 2000-01. godinu s prosjekom od 6,9 dana. Prosječno financiranje iznosilo je 702 eura što je povećanje od 3,4% u odnosu na prethodnu godinu.

Udjeli nastavnika prema znanstvenim područjima je kroz godine gotovo identičan. Nastavnici humanističkih znanosti i umjetnosti održali su najviše predavanja u inozemnim sveučilištima slijede ih nastavnici društvenih znanosti, ekonomije i prava te nastavnici tehničkih znanosti. Najatraktivnije destinacije bile su Španjolska, Njemačka, Italija, Francuska i Poljska. Predavanja su se najviše odvijala na engleskom jeziku te na francuskom, njemačkom, španjolskom i talijanskom. Najviše nastavnika dolazilo je iz Poljske, Španjolske, Njemačke, Turske i Francuske. Oko 500 nastavnih predavanja u stranim zemljama provela su pozvana osoblja iz kompanija, a označava povećanje od 21% u odnosu na prethodnu godinu (Erasmus – Facts, Figures & Trends, 2014:11).

Mobilnost nenastavnog osoblja u akademskoj godini 2012-13.

Dodatno nastavnom osoblju, Program cjeloživotnog učenja bio je otvoren administrativnom i akademskom osoblju da sudjeluju u raznim oblicima usavršavanja u inozemstvu, poput *job-shadowing-a* ili sudjelovanjem u srodnim ili sličnim poslovnim radionicama. Mobilnost nenastavnog osoblja daje mogućnost dodatnog obrazovanja u trajanju od jednog tjedna (pet radnih dana) do šest tjedana u kompaniji ili organizaciji kao što su visokoobrazovne ustanove u nekoj državi koja participira u programu.

Mobilnost nenastavnog osoblja popularizirala se kroz godine te je od ukupnog osoblja, u periodu 2012-03. godine, provedeno 16.549 razmjena što je porast od 25,3% u odnosu na proteklu godinu. Nadalje, 3.640 sudionika visokih učilišta otišlo je na usavršavanje u inozemne kompanije. To predstavlja porast od 9,1% u odnosu na proteklu akademsku godinu te čini 22% od ukupne razmjene osoblja. Prosječno razdoblje provedeno u usavršavanju trajalo je 6,1 dan sa stipendijom u iznosu od 776 eura, odnosno 2,8% više u odnosu na

prethodno razdoblje. Većina mobilnog nastavnog osoblja dolazi iz Poljske zatim slijedi osoblje iz Španjolske, Turske, Njemačke i Rumunjske, dok su najpopularnije destinacije bile Velika Britanija, Španjolska, Njemačka, Italija i Francuska (Erasmus – Facts, Figures & Trends, 2014:12).

6. ZAKLJUČAK

Bolonjskom deklaracijom započela je reforma visokoškolskog obrazovanja u Europi. Europska unija je nastavila modernizirati obrazovni sustav, koji smatra temeljem efikasnog gospodarstva, uvođenjem koncepta cjeloživotnog učenja iznesenog u Lisabonskoj strategiji. Pojam cjeloživotno učenje definira se kao aktivnost učenja tijekom života s ciljem unapređivanja znanja, vještina, sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive. U sklopu cjeloživotnog obrazovanja uvažavaju se svi oblici obrazovanja: formalno, neformalno obrazovanje i informalno učenje. Cjeloživotno obrazovanje prihvaćeno je u svijetu kao model osobnog i profesionalnog razvoja i važan je korak u osvještavanju, pokretanju i transformaciji modernog društva u društvo znanja. Bijela knjiga o obrazovanju iz 1995. godine nastala je kao dio procesa kojemu je istovremena namjera poduzeti analizu i predložiti smjernice za djelovanje u području obrazovanja (education) i izobrazbe (training). Zagovara stajalište da u modernoj Europi nisu neusklađiva tri bitna zahtjeva: socijalna integracija, povećanje zaposlenosti i osobno ispunjenje te da se ne bi smjeli dovesti u sukob već bi trebali biti usko povezani. Lisabonsko zasjedanje Europskog vijeća u ožujku 2000. godine potvrđuje da je Europa neosporivo ušla u „vrijeme znanja“ sa svim posljedicama kojima ta činjenica utječe na kulturni, ekonomski i društveni život. Ustanovilo se da je unapređivanje cjeloživotnog učenja nužno za uspješnu tranziciju prema društvu i ekonomiji utemeljenoj na znanju. Upravo zbog toga, bit nadolazećih promjena predstavljaju europski sustavi obrazovanja i osposobljavanja koje je potrebno prilagoditi tim promjenama. Kontinuirano obrazovanje pogoduje pojedincima, društvu i gospodarstvima. Pojedincima omogućuje potrebna znanja, vještine, vrijednosti, stavove i razumijevanja, čini društva produktivnijim i inovativnijim time što zaposlenici stvaraju i otkrivaju nove sposobnosti i ideje, jača gospodarstvo vještinama i znanjem da se pojedinci razvijaju jer snažno gospodarstvo rezultira mogućnošću bolje zarade, blagostanja i napretku samog gospodarstva.

Program za cjeloživotno učenje je program Europske unije za obrazovanje i stručno osposobljavanje, koji podrazumijeva sve aktivnosti vezane za učenje tijekom čitavog života, prema odluci Europskog parlamenta i Vijeća EU. Za navedeni je program u razdoblju od 2007. do 2013. godine bilo na raspolaganju ukupno 6.9 milijardi eura. To je ujedno i najveći program EU u području obrazovanja koji obuhvaća sve sektore obrazovanja te potiče mobilnost i međunarodnu suradnju. On nastoji doprinijeti razvitku Europske unije kao naprednog društva znanja, s održivim gospodarskim razvitkom, s većim brojem i boljim

radnim mjestima te većom društvenom kohezijom. Nastoji potaknuti mobilnost učenika i nastavnika, ali i zaposlenika u poduzećima, nevladinim udrugama, neprofitnim organizacijama te javnim i privatnim ustanovama koje se na lokalnoj razini bave formalnim ili neformalnim obrazovanjem. Unutar programa nalaze se potprogrami odnosno četiri sektorska programa usmjerena na predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje (Comenius), visoko obrazovanje (Erasmus), strukovno obrazovanje i osposobljavanje (Leonardo da Vinci) i obrazovanje odraslih (Grundtvig) zatim Transverzalnog programa namijenjenog intersektorskim područjima (suradnja u javnoj politici i inovacijama u cjeloživotnom učenju, jezici, razvoj inovativnih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, širenje i korištenje rezultata) i Program za potporu nastavi, istraživanju i promišljanju o europskim integracijama i ključnim europskim institucijama i udruženjima (Program Jean Monnet). Mobilnost podržavaju Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci te Transverzalni program u sklopu aktivnosti *Suradnje i inovacije u obrazovnim politikama*. Od ukupnog proračuna 18% dodijeljeno je centraliziranim aktivnostima tijelima Europske unije dok je preostalih 82% decentraliziranim, odnosno nacionalnim agencijama. Također, određeni su minimalni iznosi financiranja iz ukupnog proračuna namijenjenog za Program cjeloživotnog učenja za svaki pojedini potprogram, za Comenius 13%, Erasmus 40%, Leonardo da Vinci 25% i Grundtvig 4%.

Erasmus+ novi je program EU u području obrazovanja, osposobljavanja, mladih i sporta za razdoblje od 2014. – 2020. Ovim se programom nastoji pridonijeti rješavanju glavnih socioekonomskih izazova s kojima će se Europa suočavati do kraja desetljeća, zajedno s programom strategije Europa 2020 za rast, radna mjesta, socijalnu jednakost i uključivanje. Programom Erasmus+ želi se ostvariti više nego u prethodnim programima time da se promiče sinergija i uzajamno poticanje u različitim područjima obrazovanja, uklanjanje granica između različitih aktivnosti i projekata, razvoj novih ideja, privlačenje sudionika iz poslovnog svijeta i poticanje novih oblika suradnje. U svrhu ostvarenja svojih ciljeva, program provodi aktivnosti mobilnosti pojedinaca, suradnje za inovacije i primjena dobre prakse te aktivnost potpore za reformu politike. Ukupni proračun za sedmogodišnje razdoblje iznosi 14.774 milijardi eura što je 40% više u odnosu na prethodni te osigurano je 1.68 milijardi eura za aktivnosti financiranja s trećim zemljama (partnerskim zemljama). Proračun je raspodijeljen na mobilnost u svrhu učenja za pojedince, najmanje 63%, suradnja u inovacijama i razmjena dobrih praksi, najmanje 28% te na podršku reformi politika otpada 4,2%.

U Programu za cjeloživotno učenje se kroz godine prijavljivalo sve više sudionika i više od 3 milijuna mladih ljudi participiralo je u mobilnosti u sedmogodišnjem razdoblju. S tog aspekta, Program je ostvario svoje ciljeve i prije završetka samog programa. Novi program nastoji ostvariti novih 3 milijuna mobilnosti i prema svim pokazateljima pretpostavlja se da će biti uspješan. Iznosi stipendija su se s godinama povećavali, kao i godišnji iznosi financiranja za svaki pojedini program. S druge strane, vremensko trajanje mobilnosti se kroz godine smanjivalo. Mobilnost studenata te nastavnog i nenastavnog osoblja se povećavala te je prema istraživanju na temelju osobnog iskustva sudionika zaključeno kako im je mobilnost donijela višestruke koristi, od individualne do institucionalne. Kao individualne koristi smatraju se usavršavanje stranog jezika, prednosti pri zapošljavanju, život u multikulturalnim sredinama i širenje dobre prakse. Institucionalne su pohađanje predavanja profesora sa stranih sveučilišta te umrežavanje sveučilišta. Europska unija nastoji svojim građanima omogućiti jednake prilike stjecanja novih znanja, jezika i iskustvo boravka u drugim sredinama. S obzirom da ulaskom svake države u integraciju nestaju granice, svakom europskom građaninu dozvoljen je rad i boravak u stranoj državi na kojem Unija i inzistira omogućujući im prilagođavanje u slučaju odluke za radom u stranim državama. Europska unija može se razvijati i gospodarski napredovati jedino ako su njenim građanima postavljeni jednaki sustavi obrazovanja i mogućnosti zapošljavanja.

LITERATURA:

KNJIGE

- Čehok, I., *Prema društvu koje uči: proučavanje i učenje* (Bijeli dokument o obrazovanju), TIPOTISAK d.o.o., Zagreb, 1996.
- Jarvis P., *Proučavanje. Teorija i praksa*, Zagreb, Androloški centar Zagreb, Zagreb, 2003.
- Kiss, I. *Cjeloživotno obrazovanje kao ključni čimbenik zapošljivosti i profesionalnog razvoja : doktorska disertacija*, Rijeka, 2011.
- Pastuović, N., *Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*, Znamen, Zagreb, 1999.

ČLANCI

- Ala-Mutka, Malanowski, Punie, Y. & Cabrera, M. (2008), *Active Ageing and the Potential of ICT for Learning*, Institute for Prospective Technological Studies (IPTS), JRC, European Commission, dostupno na:
<http://ipts.jrc.ec.europa.eu/publications/pub.cfm?id=1659> (26.03.2015.)
- Kitić, M., Miljak, T., Lozić, J.,: *Cjeloživotno obrazovanje s ciljem postizanja poslovnog napretka i stvaranja financijskih vrijednosti*, Sveučilište u Splitu, Split, 2012., str. 54
- Laal, M., Salamati, P., *Social and Behavioral Sciences , Lifelong learning; why do we need it?*, 2012., str., 401
- Orbanić, S., *Društvo koje uči: Povijesno – društveni aspekti obrazovanja*, Metodički obzori, vol. 2, 2007., br.1., str. 63
- Pavlović Bolf, O., *Agencija za mobilnost i programe EU*, Andragoški glasnik, Zagreb, 2009., str., 53-57.
- Pavlović Bolf, O., *Promjene u programima EU za obrazovanja odraslih*, Andragoški glasnik, Zagreb, 2012., str., 175-180.
- Tadin, H. *Cjeloživotno obrazovanje za povećanje konkurentnosti poduzeća u Europskoj Uniji*, Ekonomija, Zagreb, 2007., ; str. 143-150.
- Žiljak, T. *Politike cjeloživotnog učenja u Europskoj uniji i Hrvatskoj*, Anali Hrvatskog politološkog društva, Vol.1. No.1 Ožujak 2005.
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=56609

ODLUKE I ZAKONI

- Odluka br. 1720/2006/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 15. studenoga 2006. o uspostavljanju programa djelovanja u području cjeloživotnog učenja, dostupan na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32006D1720> (21.05.2015)
- Odluka br.1298/2008/ez Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2008. o uspostavljanju programa djelovanja Erasmus Mundus 2009. - 2013. za poboljšanje kvalitete visokog obrazovanja i promidžbu međukulturalnog razumijevanja kroz suradnju s trećim zemljama, dostupan na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:340:0083:0098:EN:PDF> (30.03.2015.)

PUBLIKACIJE I IZVJEŠĆA

- Amendment to the 2011 annual work programme for the "Lifelong Learning Programme“, Education and Culture DG, European Commission, 2011, dostupno na: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/more_info/awp/docs/c_2011_1626.pdf (22.05.2015.)
- Amendment to the 2012 annual work programme for the "Lifelong Learning Programme“, Education and Culture DG, European Commission, 2012, dostupno na: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/more_info/awp/docs/c_2012_1823.pdf (22.05.2015.)
- Amendment to the 2013 annual work programme for the "Lifelong Learning Programme“, Education and Culture DG, European Commission, 2013, dostupno na: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/more_info/awp/docs/c_2013_1787.pdf (22.05.2015.)
- Comenius in figures (2012); EU support to schools - 2012 Edition; Lifelong Learning Programme, dostupan na: http://www2.cmepius.si/files/cmepius/userfiles/publikacije/2013/figures_en.pdf (17.05.2015.)
- Erasmus – Facts, Figures & Trends (2013); The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2011-2012, European Commission, dostupan na: http://issuu.com/iservice-europa/docs/erasmus_facts_figures_2011-12-en (17.04.2015.)

- Erasmus – Facts, Figures & Trends (2014); The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2012-2013, European Commission, dostupan na: http://ec.europa.eu/education/library/statistics/ay-12-13/facts-figures_en.pdf (15.04.2015.)
- Grundtvig Tenth Anniversary Conference, THE GRUNDTVIG PROGRAMME 2000-2010 Facts, Figures, Examples, European Commission, 2010, dostupan na: http://www.grundtvig.org.pl/sites/grundtvig.org.pl/files/the_grundtvig_programme_2000-2010_facts_figures_examples.pdf (19.05.2015.)
- “Interim Evaluation of the Lifelong Learning Programme (2007-2013)” FINAL REPORT, European Commission, 2010, dostupan na: https://www.jugendpolitikineuropa.de/downloads/4-20-2893/lpreport_en.pdf (22.05.2015.)
- Leonardo da Vinci Facts & Figures; EU support for vocational education and training 2007-2011, European Commission, 2012, dostupan na: http://ec.europa.eu/education/library/publications/2012/ldv-figures_en.pdf (18.05.2015.)
- *Memorandum o cjeloživotnom učenju (2000)*; Bruxelles: Commission of the European Communities - radni materijal Europske komisije, dostupan na stranici : Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta, <http://www.hzpou.hr/?gid=5&aid=26> (20.03.2015.)
- *White Paper on Education and Training: Teaching and Learning – Towards the Learning Society*, Commision of the European communities, dostupan na stranici: http://aei.pitt.edu/1132/1/education_train_wp_COM_95_590.pdf (20.03.2015.)
- *Thinking about Europe, Jean Monnet support to European studies*, European Union, 2015, dostupan na: http://ec.europa.eu/education/events/2014/doc/jean-monnet-rev_en.pdf (20.05.2015.)

INTERNET

- *Agencija za mobilnost i programe EU* (2009), dostupno na: <http://www.medri.uniri.hr/ustroj/suradnja/publikacije/1%20Agencija%20za%20mobilnost%20i%20programe%20EU%20-%20brošura.pdf> (31.03.2015.)
- *Agencija za mobilnost i programe EU, Comenius* (2015), Agencija za mobilnost i programe EU, dostupno na: <http://mobilnost.hr/index.php?id=8> (24.03.2015.)
- *Agencija za mobilnost i programe EU, Erasmus* (2013), dostupno na: <http://www.mobilnost.hr/index.php?id=10> (30.03.2015.)

- *Agencija za mobilnost i programe EU, Erasmus Mundus (2013)*, dostupno na: <http://www.mobilnost.hr/index.php?id=188> (30.03.2015.)
- *Agencija za mobilnost i programe EU, Grundtvig (2013)*, dostupno na: <http://www.mobilnost.hr/index.php?id=429> (30.03.2015.)
- *AZOO, Agencija za odgoj i obrazovanje (2012)*, dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/razno/EU3.pdf> (31.03.2015.)
- *BeLL (2014)*, European Commission, Benefits of longlife learning, dostupno na: <http://ec.europa.eu/epale/en/resource-centre/content/benefits-lifelong-learning-bell> (29.03.2015.)
- *Bosco J. (2007.): Lifelong Learning: What? Why? How?*, dostupno na: <http://homepages.wmich.edu/~bosco/docs/LifelongLearning-2.pdf> (25.03.2015.)
- *Breza (2015)*, Udruga za rad s mladima, dostupno na: http://www.breza.hr/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=123&Itemid=248&lang=hr (26.03.2015.)
- *Comenius Programme (2014)*, dostupno na: http://eacea.ec.europa.eu/llp/comenius/comenius_en.php (24.03.2015.)
- *EACEA (2012)*, dostupno na: http://eacea.ec.europa.eu/llp/jean_monnet/documents/jm_in_10_points_webupdate_may2012_en.pdf (1.04.2015.)
- *EACEA (2015)*, (dostupno na: http://ec.europa.eu/education/tools/national_agencies_en.htm), 8.04.2015.
- *Educentar (2011)*, Leonardo da Vinci, <http://www.educentar.net/Vijest/10117/Sto-je-LEONARDO-DA-VINCI/> (30.03.2015.)
- *ELLI-Index (2010)*, dostupno na: <http://icde.org/filestore/Resources/Reports/ELLI2010report.pdf> (25.03.2015.)
- *ELLI Index Report (2010)*, dostupno na: <http://icde.org/filestore/Resources/Reports/ELLI2010report.pdf> (25.03.2015.)
- *Erasmus (2015)*, dostupno na: http://ec.europa.eu/education/tools/llp_en.htm#llp-actions (30.03.2015)
- *Erasmus+, Vodič programa (2015)*, dostupno na: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-guide_hr.pdf (2.04.2015.)

- *Erasmus+ at a glance (2015)*, dostupno na: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-at-a-glance_en.pdf (23.04.2015.)
- *Erasmus Mundus (2013)*, dostupno na: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/programme/about_erasmus_mundus_en.php (30.03.2015.)
- *Erasmus Facts, Figures and Trends, European Commission (2014)*, dostupno na: http://ec.europa.eu/education/library/statistics/ay-12-13/facts-figures_en.pdf (15.04.2015.)
- *EUROSTAT (2013): Lifelong Learning statistics*, dostupno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Lifelong_learning_statistics#Further_Eurostat_information (27.03.2015.)
- *Jean Monnet (2015)*, dostupno na: http://ec.europa.eu/education/opportunities/jean-monnet/index_en.htm (1.04.2015.)
- *Leonardo (2015)*, dostupno na: <http://www.leonardo.org.uk/page.asp?section=0001000100630001§ionTitle=Archive%3A+New+to+Leonardo%3F> (30.03.2015.)
- *Lifelong learning (2005)*, Information inquiry for teachers. Indiana University, Indianapolis, USA, dostupno na: <http://eduscapes.com/infooriginal/life.html> (29.03.2015.)
- *Lifelong Learning Programme*, Vodič kroz program za cjeloživotno učenje, 2010. I. dio, dostupno na: <http://ec.europa.eu/lfp> (25.03.2015)
- *Lifelong learning (2005)*, Information inquiry for teachers. Indiana University, Indianapolis, USA, dostupno na: <http://eduscapes.com/infooriginal/life.html> (29.03.2015.)
- *On the way to Erasmus+ (2013)*, dostupno na: http://ec.europa.eu/education/library/statistics/ay-11-12/report_en.pdf 14.03.2015.
- *O programu za cjeloživotno učenje*, Agencija za mobilnost i programe EU, dostupno na: <http://mobilnost.hr/index.php?id=272> (23.03.2015.)
- *Program za cjeloživotno obrazovanje (2015)*, dostupno na: <http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/Program%20za%20cjelo%20%C5%BEivotno%20obrazovanje.pdf> (25.03.2015.)
- *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih – za javnu raspravu*, Zagreb, 2013, dostupno na:

http://www.asoo.hr/UserDocsImages/TCU%20NSB/2013/Integralno%20CU%20i%20OO_za%20javnu%20raspravu.pdf (25.03.2015.)

- Transverzalni program (2013), dostupno na: <http://www.europski-fondovi.eu/content/transverzalni-program>, (1.04.2015.)

PRILOZI

Prilog 1. Tabelarni prikaz iznosa financiranja za razdoblje od 2007. do 2013. godine, izuzev 2010. godine za svaki potprograma u sklopu Programa za cjeloživotno učenje

	Comenius	Erasmus	Leonardo da Vinci	Grundtvig	Transverzalni program	Jean Monnet
2007	147.000.000	407.000.000	236.000.000	44.700.000	50.900.000	23.500.000
2008	152.000.000	456.000.000	257.000.000	45.600.000	51.100.000	23.590.000
2009	181.000.000	459.000.000	274.000.000	60.800.000	53.100.000	24.500.000
2011	199.103.901	489.652.362	298.179.595	66.391.882	56.926.543	26.270.000
2012	232.707.409	585.723.865	358.900.118	84.648.129	62.581.130	33.084.221
2013	225.801.474	601.175.709	394.617.943	74.173.252	64.203.178	34.772.221

Izvor: izrada autora korištenjem podataka iz izvješća:

- Interim Evaluation of the Lifelong Learning Programme (2007-2013)” FINAL REPORT;
- Amendment to the 2011 annual work programme for the "Lifelong Learning Programme“;
- Amendment to the 2012 annual work programme for the "Lifelong Learning Programme“;
- Amendment to the 2013 annual work programme for the "Lifelong Learning Programme“.

Prilog 2. Prikaz partnerskih država u susjedstvu EU-a i ostalih partnerskih država

Zapadni Balkan (1. regija)	zemlje Istočnog partnerstva (2. regija)	zemlje južnog Mediterana (3. regija)	Ruska Federacija (4. regija)
Albanija Bosna i Hercegovina Kosovo ⁸ Crna Gora Srbija	Armenija Azerbajdžan Bjelarus Gruzija Moldova Državno područje Ukrajine priznato međunarodnim pravom	Alžir Egipat Izrael Jordan Libanon Libija Maroko Palestina ⁹ Sirija Tunis	Državno područje Rusije priznato međunarodnim pravom

OSTALE PARTNERSKE DRŽAVE

U nekim aktivnostima Programa mogu sudjelovati partnerske države iz cijelog svijeta koje su navedene u nastavku. Za ostale aktivnosti zemljopisno područje primjene je uže.

Partnerske države u nastavku grupirane su prema financijskim instrumentima vanjskog djelovanja EU-a.

5. regija	Andora, Monako, San Marino, Država Vatikanskoga Grada, Švicarska
6. regija¹⁰ Azija	Afganistan, Bangladeš, Butan, Kambodža, Kina, DNR Koreja, Indija, Indonezija, Laos, Malezija, Maldivi, Mongolija, Mjanmar, Nepal, Pakistan, Filipini, Sri Lanka, Tajland i Vijetnam
7. regija¹¹ Središnja Azija	Kazakstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan
8. regija¹² Latinska Amerika	Argentina, Bolivija, Brazil, Čile, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Urugvaj, Venezuela
9. regija¹³	Iran, Irak, Jemen
10. regija¹⁴	Južna Afrika
11. regija¹⁵ AKP	Angola, Antigva i Barbuda, Belize, Kabo Verde, Komori, Bahami, Barbados, Benin, Bocvana, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Srednjoafrička Republika, Čad, Kongo (Brazzaville), Kongo (Kinshasa), Cookovo Otočje, Côte d'Ivoire, Džibuti, Dominika, Dominikanska Republika, Eritreja, Etiopija, Fidži, Gabon, Gambija, Gana, Grenada, Republika Gvineja, Gvineja Bisau, Ekvatorska Gvineja, Gvajana, Haiti, Jamajka, Kenija, Kiribati, Lesoto, Liberija, Madagaskar, Malavi, Mali, Maršalovi Otoci, Mauritanija, Mauricijus, Mikronezija, Mozambik, Namibija, Nauru, Niger, Nigerija, Niue, Palau, Papua Nova Gvineja, Ruanda, Sveti Kristofor i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Salomonovi Otoci, Samoa, Sveti Toma i Prinsipe, Senegal, Sejšeli, Sijera Leone, Somalija, Sudan, Južni Sudan, Surinam, Svazi, Tanzanija, Istočni Timor, Togo, Tonga, Trinidad i Tobago, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Zambija, Zimbabve
12. regija¹⁶ Industrijalizirane: članice Zaljevskog vijeća za suradnju	Bahrein, Kuvajt, Oman, Katar, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati

Prilog 3. Mobilnost studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja u sklopu Erasmus programa za akademsku godinu 2011-12.

	Oblik studentske mobilnosti		Ukupno
	Studiranje	Odrađivanje stručne prakse	Studentska mobilnost
Ukupan broj Erasmus studenata	204.744	48.083	252.827
Prosječna EU stipendije (u EUR)	234	361	225
Prosječno trajanje razmjene (u mjesecima)	6,3	4,3	5,9
Broj studenata s posebnim potrebama	295	41	336
Države s najviše odlaznih studenata	ES, DE, FR, IT, PL	FR, DE, ES, UK, PL	ES, DE, FR, IT, PL
Države s najviše odlaznih studenata (% udjela od ukupne studentske populacije)	LU, LI, ES, CZ, PT	LV, LL, MT, EE, LT	LU, LI, ES, LV, LT
Države s najviše dolaznih studenata	ES, FR, DE, UK, IT	ES, UK, DE, FR, IT	ES, FR, DE, UK, IT
Prosječna dob studenata	22,5	22,8	22,5
Broj visokoobrazovnih ustanova koje su slale studente u 2011-12	2.283	2.574	3.108
Spolna podjela (% ženskog spola)	60,6%	61,1%	60,7%

	Oblik mobilnosti osoblja		Ukupno
	Nastavno osoblje	Nenastavno osoblje	Mobilnost osoblja
Ukupan broj Erasmus osoblja	33.323	13.204	46.527
Prosječno trajanje razmjene (u danima)	5,5	6,1	5,7
Prosječne EU stipendije (u EUR)	686	783	713
Broj osoblja s posebnim potrebama	12	4	16
Države s najviše odlaznog osoblja	PL, ES, DE, FR, CZ	PL, ES, DE, TR, FI	PL, ES, DE, FR, TR
Države s najviše dolaznog osoblja	ES, DE, IT, FR, PL	DE, ES, UK, IT, FR	ES, DE, IT, FR, UK
Broj visokoobrazovnih ustanova koje su slale studente u 2011-12	2.147	1.772	2.336
Spolna podjela (% ženskog spola)	42,9%	69,5%	59,5%

Autor: izrada studenta na temelju podataka iz izvješća Europske komisije, Erasmus – Facts, Figures & Trends; The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2011.-2012. (2013)